

Vilniaus universitetas
TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS
ŠIUOLAIKINIŲ POLITIKOS STUDIJŲ MAGISTRO PROGRAMA

SILVIJA JANUŠAITĖ

II kurso studentė

**GITANO NAUSĖDOS IR INGRIDOS ŠIMONYTĖS GEROVĖS VALSTYBĖS
DISKURSAS**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovė: Doc. dr. Augustė Dementavičienė

Vilnius, 2023

Magistro darbo vadovo išvados dėl darbo gynimo:

.....
.....
.....

.....

(data)

.....

(v., pavardė)

.....

(parašas)

Magistro darbas įteiktas gynimo komisijai:

.....

(data)

.....

(Gynimo komisijos sekretoriaus/ės parašas)

Magistro darbo recenzentas/ė:

.....

(v., pavardė)

Magistro darbų gynimo komisijos įvertinimas:

.....

Komisijos pirmininkas/ė:

Komisijos nariai:

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad įteikiamas magistro darbas *Gitano Nausėdos ir Ingridos Šimonytės gerovės valstybės diskursas* yra:

1. Atliktas mano paties ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose;
2. Nebuvo naudotas kitame Institute/Universitete Lietuvoje ir užsienyje;
3. Nenaudoja šaltinių, kurie nėra nurodyti darbe, ir pateikia visą panaudotos literatūros sąrašą.

Vardas, pavardė

(parašas)

Silvija Janušaitė

BIBLIOGRAFINIO APRAŠO LAPAS

Janušaitė S. (2023). Gitano Nausėdos ir Ingridos Šimonytės gerovės valstybės diskursas (magistro baigiamasis darbas).

Vilnius: Vilniaus universitetas

Darbe analizuojamas Gitano Nausėdos ir Ingridos Šimonytės gerovės valstybės diskursas: pristatoma mokslinė socialinės santvarkos samprata, nagrinėjamos gerovės valstybės idėjos, analizuojama gerovės valstybė dabartinių Lietuvos Respublikos vadovų požiūriu.

Raktiniai žodžiai: socialinė santvarka, gerovės valstybė, kapitalizmas, socializmas, gerovė

SANTRUMPOS

BNS – Baltijos šalių naujienų agentūra

BVP – bendrasis vidaus produktas

ES – Europos Sąjunga

ESM – Europos socialinis modelis

GK – gyvenimo kokybė

MVPD – minimalių vartojimo poreikių dydis

NPD – neapmokestinamas pajamų dydis

NATO – Šiaurės Atlanto sutarties organizacija

GPM – gyventojų pajamų mokestis

Turinys

BIBLIOGRAFINIO APRAŠO LAPAS	4
SANTRUMPOS	5
ĮVADAS	7
1. SOCIALIZMO IR KAPITALIZMO SANTYKIS	13
1.1. Socializmo ir kapitalizmo bruožų palyginimas	13
1.2. Kapitalizmo modeliai	14
1.3. Socializmas kaip kapitalistinės visuomenės vidinės tendencijos	15
2. SOCIALINĖS SANTVARKOS LIETUVOJE POKYČIAI IR GEROVĖS VALSTYBĖS KŪRIMAS.....	18
2.1. Gerovės valstybės samprata	18
2.2. Gerovės valstybės idėjos	22
2.3. Gerovės valstybė socialinių pokyčių kontekste.....	26
3. GEROVĖS VALSTYBĖ DABARTINIŲ LIETUVOS VADOVŲ POŽIŪRIU	28
3.1. Tyrimo metodologija	28
3.2. Gerovės valstybė Lietuvos Respublikos Prezidento Gitano Nausėdos požiūriu.....	31
3.3. Gerovės valstybė Lietuvos Respublikos Premjerės Ingridos Šimonytės požiūriu	35
3.4. Diskusija: ar Lietuva buvo/yra gerovės valstybė?	38
IŠVADOS	42
LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	44
SANTRAUKA	52
SUMMARY	54

IVADAS

Temos **aktualumas**. Covid-19 pandemija padarė didžiulę įtaką visam pasauliui – pakito vertybės, buvo perdėlioti prioritetai. Pandemija padarė įtaką ir gerovės valstybės diskursui, skiriamas didesnis dėmesys socialinei dimensijai. Šiuo laikotarpiu buvo išmokama daug išmokų valstybės piliečiams, kurios privertė suvokti, jog einame prie lygaus atlyginimo už nelygų darbą. Be to, buvo skiriamos tam tikros didesnės mokesčių lengvatos. Aktualu analizuoti, ar tokia politika suderinama su gerovės valstybės idėjomis? Ar tai nėra ydinga praktika? Lietuvos Konstitucijoje teigiama, jog visi žmonės yra lygūs prieš įstatymą, turi vienodas socialines ir teisineis garantijas, taip pat ir lygias galimybes.

Ne tik dėl Covid-19 pandemijos, bet ir dėl globalizacijos, klimato kaitos ir technologijų pažangos sukeltų ekonominių perversmų kyla naujų socialinių klausimų, susijusių su gerove: su klimatui neutralia gerove, šeimos ir darbo suderinamumu ar kvalifikacija skaitmeniniame darbo pasaulyje, su pažeidžiamų visuomenės sluoksnių socialine apsauga, su valstybės saugumu. Tai taip pat yra pagrindas diskusijoms dėl naujų sąvokų, tokių kaip bazinė apsauga ar socialinės ir švietimo politikos susiejimas (Schmid, 2022). Dėl minėtų klausimų sprendimo, santvarka gali tapti vis labiau panaši į socializmą, o ne į kapitalizmą, dėl to atsiranda ir tam tikrų socializmui būdingų problemų.

Covid-19 pandemija atnešė daug pokyčių, kurie palietė visas tiek pasaulio, tiek ir Lietuvos gyvenimo sritis – ekonomiką, politiką, kultūrą, socialinį gyvenimą. Keitėsi ir socialinė Lietuvos santvarka. Ypač aktualūs tapo piliečių socialinės atsakomybės, aplinkosaugos, darnios plėtros, sveikos gyvensenos, socialinės apsaugos, socialinės atskirties mažinimo klausimai.

Kaip aiškina J. Schmid (2022), šiuolaikinės socialinės politikos, kaip šiandieninės gerovės valstybės, pradžia susijusi su dideliais sukrėtimais, kuriuos XIX a. antroje pusėje sukėlė industrializacija, urbanizacija, gyventojų skaičiaus augimas ir masinis skurdas. Jų kulminacija – „socialinis klausimas“: jis nebelaikomas atskirų asmenų likimu, bet traktuojamas kaip socialiai sukeltas pavojus, kurį reikia spręsti politiškai. Industrializacijos pradžioje didėjančio nuskurdimo daromas spaudimas paskatino struktūrinius pokyčius valstybės organizuojamos socialinės politikos link. Tuo pat metu spartus to meto ekonomikos augimas sudaro prielaidas pajamoms ir mokesčiams. Be abejonės, pasaulėžiūra ir vertybės yra labai svarbios sprendžiant, kaip ir kur šie ištekliai naudojami: nesvarbu, ar tai būtų socializmas, ar konstitucinės monarchijos, ar katalikiškas socialinis mokymas, ar pasaulietinis laisvės, lygybės, brolybės reikalavimas – tai pamatinės moralinės vertybės ir vizijos visada pateisina ir lydi socialinės pažangos reikalavimus (Schmid, 2022). M. Merlouz (2019) nagrinėjo savotiškai suprantamą „gerovę“ ir „socialiai orientuotą valstybę“ ir įrodė, kad ji turi antidemokratinį poveikį. Tokia politinė kultūra skatina specifinį socialinį-paternalistinį abipusiškumo santykį tarp valdomo ir valdančiojo. Pavyzdžiui, gana daug baltarusių nelaiko savo prezidentu

aukščiausiu savo atstovu, kuris pagal Konstituciją gali būti pakeistas. Greičiau prezidentas suvokiamas kaip tėviška figūra, kuriai leidžiama likti valdžioje tol, kol jis užtikrina aukštą gerovės lygį ir derina savo diskursą su rūpinimusi orientuoti gyventojų mentalitetą.

Ilgą laiką socialinė tvarka buvo prilyginama tai tvarkai, kuri natūraliai susiklosto gamtoje. Kaip aiškino L. K. Frank (1944), socialinė tvarka buvo suprantama kaip tam tikra organizacija ar mechanizmas, kuris yra kosmoso dalis ir daro įtaką per atstumą veikiant didžiuliai jėgai. „Socialinė teorija skatino žmogų pasiduoti tų numanomų jėgų srautui ir priimti šitą kosminę santvarką, nes ji yra būtina tam, kad egzistuotų socialinė tvarka; na, o socialiniai tyrimai siekė išmatuoti minėtas numanomas jėgas“ (Frank, 1944). Tačiau Maxas Weber suprato, jog „tikėjimas mokslinė tiesa kilo ne iš gamtos, jį lėmė tam tikros kultūros“ (Merton, 2022).

Socialinės santvarkos terminą kaip tik ir sukūrė M. Weber. Jis sutrumpintai kalba apie tvarką arba teisėtą tvarką. Pasak M. Weber, ekonomika ir politinis valdymas yra dalinės tvarkos, kurios sukuria ir reprodukuoja nelygybę ir turi būti paremtos kultūriniu pagrindu (Münch, 1982). Tiek praeityje, tiek dabar, priklausomai nuo tam tikrų aplinkybių, sociologai linkę pritarti vienam ar kitam iš prieštaringų politinių filosofų siūlomų atsakymų: socialinė santvarka atsiranda dėl to, kad vieni žmonės sugeba priversti kitus paklusti; arba ji remiasi bendru visuomenės narių susitarimu; arba ji kyla iš jų tarpusavio sandėrių, kurie yra naudingi tiek kiekvienam asmeniškai, tiek bendrai. Nereikėtų šių požiūrių laikyti viena kitą paneigiančiomis kategorijomis. Sociologui socialinė santvarka turi būti empirinio tyrimo objektas (Kurawa, 2012).

Socialinę santvarką M. Hechter (2018) vadina paprasčiausiai „didelio skaičiaus individų bendradarbiavimu“. Socialinę santvarką taip pat galima apibrėžti ir tiesiog kaip individų bendrą gyvenimą visuomenėje, kuris yra sureguliuotas pagal tam tikras socialines normas, kurį tvarkos atitinkamos institucijos. Socialinė tvarka pagrįsta ir moralinėmis normomis, kurių visuomenės nariai būtinai turi laikytis (Luhmann, 1981), nes visi visuomenę sudarantys elementai, kaip teigia B. Sakalauskaitė (2022), yra tarpusavyje susiję; „pagrindiniai visuomenės elementai yra, kas be ko – žmonės, jų tarpusavio santykiai, ryšiai, socialiniai reiškiniai bei procesai, <...> manoma, jog socialinė sistema apsiriboja vien žmonėmis ir jų tarpusavio ryšiais, tačiau socialinės sistemos teorija šį reiškinį aiškina sudėtingiau“ (Sakalauskaitė, 2022). Pirmiausia, aišku, socialinė santvarka iš esmės gali būti apibūdinta, kaip tokia, kurios pagrindinis elementas yra komunikacijos funkcija, o komunikacija – „tai priemonė sudaranti galimybę veikti socialinėms sistemoms“ (Luhmann, 2022). Taip pat komunikaciją sudaro informacija, kalba ir supratimas, todėl „dėl komunikacijos visuomenė ne tik prisitaiko prie aplinkos, bet ir formuoja savas prasmines ribas pasitelkdama jai priklausančius elementus, juos atrinkdama ir derindama kuria savo realybę“ (Luhmann, 2022). Jei žiūrėsime iš istorinės perspektyvos į įvairias visuomenes, matyti, jog egzistavo daug ir įvairių socialinės tvarkos valdymo sistemų. Kiekviena sistema turi tam tikrų plusų ir minusų, o ar jos „geros“ ar „blogos“,

„naudingos“ ar „žalingos“ visada priklausė nuo jos suderinamumo su visuomenės, kurioje ji egzistuoja, ypatumais (Tyler, 2022).

Tačiau socialinė santvarka taip pat turi didelį sąlytį su valdžios institutais bei nusistovėjusiomis tradicijomis – tai suteikia visuomenėms stabilumą (Maurer, 1999). Socialinė santvarka priklauso ir nuo socialinės politikos, nes, kaip pabrėžia T. Tyler (2022), „kiekviena socialinės santvarkos valdymo sistema turi tam tikrų stipriųjų ir silpnųjų pusių, o jos naudingumas priklauso nuo to, ar ji atitinka visuomenės, kurioje ji egzistuoja, ypatumus“, tokius kaip paskatinimai ir bausmės, socialinės normos, moralinės vertybės ir teisėtumu grindžiamos teisinės tvarkos tam tikrose visuomenėse tam tikromis sąlygomis yra sėkmingos.

Taigi svarbu numatyti, kokiose situacijose tam tikra valdžios forma greičiausiai užtikrins gyvybingą ir tvarią socialinę santvarką. Piliečių paklusimas tam tikrai tvarkai yra socialiai nulemtas, o ne instrumentiškai pagrįstas kokiomis nors paskatomis ar sankcijomis. H. Abels (2018) taip pat akcentuoja, kad „kumščio įstatymo socialinė „tvarka“ yra labai rizikinga, o žmonijos istorija rodo, kad tokie įsakymai niekada nebuvo ilgalaikiai“. Taigi yra svarbu analizuoti tai, kaip valdantieji mato, supranta gerovės valstybę. Kaip teigia T. Palley (2020), valdančiųjų gerovės valstybės diskursas paprastai yra analizuojamas vertinant vyriausybės ar prezidento institucijos funkcionavimą, jų politines programas bei pagrindinius šių programų įgyvendinimo principus, politinės veikos pokyčius, viešojo administravimo reformas gerovės populizmo kontekste.

Šio darbo temos aktualumą lemia tai, kad kintančios socialinės santvarkos santykis su dabartinių valdančiųjų gerovės valstybės diskursu neanalizavo niekas. Nors Prezidentas Gitanas Nausėda teigia, kad „gerovės valstybės kūrimas priklauso nuo kiekvieno gyventojų“ (LRT, 2022), visgi kalbant „aš“ ir „mes“ diskursyviais terminais, kaip parodė M. D. Terkildsen ir kt. (2020) atliktas tyrimas, valstybė gerovės kūrimo procese atlieka bene pagrindinį, dominuojantį vaidmenį, nes būtent nuo valdančiųjų priklauso visa gerovės valstybės kūrimo kryptis. Beje, pastebėta, kad „politinis diskursas gerovės klausimais gali būti vienas iš būdų sumažinti valstybės trūkumus“ (Dalingwater ir kt., 2019). Taigi pagrįstai galima teigti, kad tema yra aktuali.

Darbo **problematika**. Šiame darbe siekiama apibrėžti kintančios Lietuvos socialinės santvarkos santykį su gerovės valstybe, keliamas kapitalistinės ir socialistinės santvarkos santykio klausimas. Tiriamojoje dalyje analizuojami dabartinių šalies vadovų – premjerės Ingridos Šimonytės ir Prezidento Gitano Nausėdos gerovės valstybės, jos organizavimo, diskursas. Darbe keliamas probleminis klausimas: kaip prezidentas Gitanas Nausėda supranta gerovės valstybę ir kaip premjerė Ingrida Šimonytė supranta, kas yra ta gerovės valstybė? Pastaruoju laikotarpiu nemažai samprotaujama apie gerovės valstybę, tačiau visgi iki galo taip ir nėra aišku, kas ji yra. Šiame darbe ir siekiama išsiaiškinti Premjerės ir Prezidento gerovės valstybės diskursą, palyginti jį su esamomis teorijomis, palyginti tarpusavyje, išskirti Premjerės ir Prezidento gerovės valstybės diskurso tipą.

Temos **ištirtumas ir naujumas**. Apie kapitalizmą, jo modelius posovietinėse šalyse rašė Z. Norkus (2008). M. Kalanta (2012) aiškino, kas lemia tai, jog „politinėje ekonomikoje vyrauja tam tikras koordinavimo būdas, kuriuo pasiekama tam tikra koordinavimo pusiausvyra“ (Kalanta, 2012). L. Gudžinskas (2012) gilinasi į valstybės, rinkos, šeimos vaidmenį pokomunistinių šalių gerovės režimams, analizavo, kokia tarptautinė įtaka pokomunistinių šalių gerovės politikai. Z. Norkus (2015) atliko kapitalizmo raidą Lietuvoje iki 1940 m. T. Tyler (2022) nagrinėjo socialinės santvarkos valdymo sistemas. S. Hürtgen (2022) aptarė kasdienes politines socialinių darbuotojų intervencijas į jų „sistemos svarbą“ demokratinėje teorinėje perspektyvoje, teigė, kad egzistuoja esminis ryšys tarp socialdemokratijos ir socialinio (samdomo) darbo pobūdžio, kuriam privalu skirti daugiau dėmesio kuriant gerovės valstybę, apibūdino diskursinį-politinį socialinių darbuotojų pavertimą „herojais“ kaip išpuolį prieš socialdemokratiją.

J. Schmid (2022) rašė apie gerovės valstybę kaip apie šiuolaikinę socialinę politiką, kurios pradžia susijusi su dideliais sukrėtimais, kuriuos XIX a. antroje pusėje sukėlė industrializacija, urbanizacija, gyventojų skaičiaus augimas ir masinis skurdas. D. Garland (2014) pabrėžė, kad gerovės valstybėje pagrindinį vaidmenį vaidina šiuolaikinė valdžia, aptarė prieštarigus jos įsipareigojimus formuojant gerovės valstybės praktiką ir su šiais prieštaravimais susijusias problemas. H. J. Kwon (1995) analizavo gerovės valstybės kūrimą politikos teisėtumo kontekste Korėjoje. M. Seeleib-Kaiser (2002) analizavo politinį diskursą kuriant gerovės sistemą Vokietijoje, Japonijoje ir JAV. C. Marten ir D. Scheuregger (2007) nagrinėjo abipusiškumą ir gerovės valstybę: tyrė gerovės valstybės analizės potencialą bei socialinės politikos reikšmę.

A. Eichler (2014) nagrinėjo konservatyvią (atsparią reformoms) gerovės valstybę, kuriai priklauso Austrija ir Vokietija; pabrėžiama, kad tuomet, kai reikia įveikti naujus socialinius pavojus, pavyzdžiui, ilgalaikės priežiūros poreikį, tampa akivaizdu, jog gerovės valstybė laikosi tradicinių gerovės valstybės principų ir kultūrinių modelių, todėl neatsižvelgia į realius besikeičiančių socialinių sąlygų reikalavimus ir poreikius. Tokia institucinė aplinka taip pat lemia vadinamųjų pilkųjų priežiūros rinkų atsiradimą konservatyviose gerovės valstybėse. Šiose pilkosiose priežiūros rinkose moterys migrantės siūlo priežiūros ir slaugos paslaugas, kurios dažniausiai teikiamos apeinant nacionalinius darbo ir socialinius standartus, todėl jos priskiriamos prie nelegalių. A. Eichler (2014) disertaciniame projekte sprendžiama ši mokslinių tyrimų spraga ir nagrinėjamas klausimas, ką parlamentinis diskursas, susijęs su 24 valandų globos įteisinimu, pasako apie gerovės valstybės pokyčių kryptį konservatyviose gerovės valstybėse. Atsiradus šiems pokyčiams, A. Schütz (2021) rašė apie gerovės valstybės pokyčių diskursyvų įteisinimą Austrijoje.

M. Donogue (2013) atliko Didžiosios Britanijos naujosios leiboristų partijos reformų programos kritinę diskurso analizę gerovės ir sanglaudos aspektu. M. D. Terkildsen ir kt. (2020) gilinasi į tai, kas daro didesnę įtaką gerovės valstybės kūrimui – kiekvienas gyventojas ar valstybė.

L. Dalingwater ir kt. (2019) analizavo politinį gerovės valstybės diskursą ir politiką anglosferoje. Svirbutaitė-Krutkienė (2021) gilinasi į klausimą, kokią įtaką padarė konfucianizmas kuriant gerovės valstybę Rytų Azijoje. Tačiau kintančios Lietuvos socialinės santvarkos santykio su Gitano Nausėdos ir Ingridos Šimonytės gerovės valstybės diskursu neanalizavo niekas. Taigi tema yra nauja.

Šio tyrimo **tikslas** – ištirti Gitano Nausėdos ir Ingridos Šimonytės gerovės valstybės diskursą.

Tyrimo **uždaviniai**:

1. Pristatyti pagrindinius teorinius konceptus, kurie reikalingi tinkamai išnagrinėti temai.
2. Išnagrinėti gerovės valstybės idėjas, operacionalizuoti jas tyrimui.
3. Surinkti duomenis, parengti metodologiją. Straipsnių ir pranešimų spaudai atranka pagal raktinius žodžius pasitelkiama surasti prezidento Gitano Nausėdos ir premjerės Ingridos Šimonytės požiūrį į gerovės valstybę socialiniame kontekste.
4. Išanalizuoti Lietuvos Respublikos prezidento Gitano Nausėdos ir Lietuvos Respublikos premjerės Ingridos Šimonytės gerovės valstybės diskursą.

Tyrimo **metodai**:

1. Turinio (*content*) analizė pasitelkta apibrėžti socializmo ir kapitalizmo santykį bei gerovės valstybės idėjų išskirimui.
2. Straipsnių ir pranešimų spaudai atranka pagal raktinius žodžius pasitelkiama surasti prezidento Gitano Nausėdos ir premjerės Ingridos Šimonytės požiūrį į gerovės valstybę.
3. Diskurso analizė pasitelkiama išanalizuoti prezidento Gitano Nausėdos ir premjerės Ingridos Šimonytės kalbos vartojimą pateikiant jų supratimą apie gerovės valstybę socialiniame kontekste.

Tirti diskurso analizę pasirinkta todėl, kad siekiama suprasti, ką Lietuvos Respublikos valdantieji sako apie gerovės valstybę, kaip jie supranta gerovės valstybę. Šiuo atveju tiriama Prezidento ir Premjerės kalba šalies internetinėje žiniasklaidoje. Diskurso analizė – tai rašytinės ir sakininės kalbos analizė, susijusi su socialiniu kontekstu ir susijusi su tuo, kaip įvairios kalbos rūšys kuria prasmę. Šiame darbe diskurso analizė pasitelkiama nagrinėjant, tiriant, kaip gerovės valstybę supranta dabartiniai aukščiausieji šalies vadovai, t.y., Prezidentas ir Premjerė, kaip jie pristato gerovės valstybės idėjas, kaip jie išreiškia požiūrį į Lietuvos, kaip gerovės valstybės kūrimą.

Darbo **struktūra**. Šis baigiamasis magistro darbas susideda iš įvado, trijų pagrindinių dalių bei išvadų. pabaigoje pateikiamas naudotos literatūros ir šaltinių sąrašas, darbo santraukos lietuvių bei anglų kalbomis. Pirmojoje pagrindinėje dalyje pristatomi pagrindiniai teoriniai konceptai, lyginami socializmo ir kapitalizmo bruožai. Antrojoje pagrindinėje dalyje nagrinėjamos gerovės valstybės idėjos ir operacionalizuojamos tyrimui. Trečioji pagrindinė dalis yra empirinis tyrimas. Joje

pirmiausia pristatoma tyrimo metodologija, po to analizuojamas Lietuvos Respublikos prezidento Gitano Nausėdos bei premjerės Ingridos Šimonytės gerovės valstybės diskursas.

1. SOCIALIZMO IR KAPITALIZMO SANTYKIS

1.1. Socializmo ir kapitalizmo bruožų palyginimas

Socialinė santvarka nėra savaime suprantamas dalykas, tai žmonijos raidos metu atsiradusios ir kintančios idėjos, nuostatos, tikėjimas, kurie, veikiami įvairių kultūrų, susiformavo kaip individo elgsenos bei visos visuomenės veikimo gairės. Dėl atskirų individų ir visuomenių skirtingumų visame šiame mechanizme yra neišvengiami konfliktai (Frank, 1944). Kyla klausimas: ar tokios socialinės santvarkos kaip socializmas ir kapitalizmas yra visiškai priešingos?

Kapitalizmas ir socializmas yra dvi skirtingos socialinės, ekonominės bei galiausiai politinės sistemos, kurias sujungia viso pasaulio valstybės. Apibrėždami socializmą ir kapitalizmą, autoriai labiau orientuojasi į ekonomiką – į tai, kaip veikia rinka, nors, kaip jau buvo minėta, socialinę santvarką lemia ne tik gamybos būdas ir gėrio paskirstymas, tai ir kultūra, tradicijos, žmonių komunikacijos būdai ir modeliai.

Štai Z. Norkus (2015), cituodamas K. Marksą, kapitalizmą vadina tokia rinkos ekonomika, kurioje visa produkcija kuriama, gaminama privatininkų įmonėse. Savininkai laisvai samdo darbo jėgą ir gautą pelną didele dalimi vėl investuoja gamybai plėsti, naujai technikai pirkti. Kaip rašo F. Meringas (1921), darbininko jėgos tampa preke (ką marksistai laikė amoraliu dalyku). Tačiau būtent taip yra kaupiamas kapitalas, kuris ir yra kapitalistinės rinkos ekonomikos tikslas. Iki tol, kol žlugo sovietinis režimas, kapitalizmas ir socializmas buvo priešiniai, laikomi absoliučiais antipodais.

Komunistai kapitalistinę santvarką laikė atgyvenusia. Tuo tarpu priešingoje pusėje esančių antikomunistinių jėgų frontas buvo už kapitalistinę santvarką (Norkus, 2008). Taigi kapitalizmo kritikai buvo prieš samdomą darbą, prieš kapitalo didinimą, kitaip tariant, buvo už lygiavą, kaip žinia, lygybė ir lygiava – ne tas pats. Tačiau, kaip teigia Z. Norkus (2008), komunistai – tai tie kairieji radikalai, kurie nori kurti socializmą demokratijos sąskaita. Komunistams priešinosi nuosaikūs kairieji – socialdemokratai, kurie kaltino komunistus iškraipius idėją. Socialdemokratai kritikavo komunistų revoliucinį socializmo kūrimo kelią ir manė, jog santvarką pakeisti įmanoma palaipsniui įgyvendinamomis reformomis.

Aiškumo dėlei reikia pasakyti, kad nereikia teigti, jog komunistai nebuvo/nėra socialistai. Komunizmo kaip valdymo mechanizmo šaknys glūdi marksistinėje socialistinėje ekonomikos filosofijoje. Tai reiškia, kad teoriškai gamybos priemonės turėtų priklausyti patiems žmonėms ir kad darbas turi tokią pat ar didesnę vertę nei kapitalas (šią nuostatą kadaise ironiškai palaikė respublikonai). Tačiau, kaip teigia S. Fisher ir R. Wilkes (2021), visi socialistai nėra komunistai. Komunizmas, kaip valdymo mechanizmas, taip pat turi autoritarizmo šaknų. Komunistai laikosi

diktatoriškų vadovavimo paradigmu, slopina žodžio ir spaudos laisvę, privačią nuosavybės teisę, o „prekyba“ (kaip šią sąvoką supranta kapitalistai) yra griežtai apribota dažnai korumpuotu uždaru ratu. Paprastai viena politinė partija tarnauja kaip retorinis ir propagandinis „liaudies avataras“, tačiau dažniausiai ji yra autoritarų, jų oligarchų ir aparatčikų formalizuotas būstas.

Tačiau egzistuoja ir kitokių socializmo formų, ne tik komunistinėse valstybėse, pavyzdžiui, Kinijoje, buvusioje Sovietų Sąjungoje, Kuboje ir Šiaurės Korėjoje. Didžioji Vakarų Europos dalis laikosi tam tikros didesnės socialistinės ekonomikos taikymo formos, kaip ir Kanada, Meksika, Izraelis, Japonija, Pietų Korėja, Australija ir Šiaurės šalys. Nors teigiama, kad šios tautos yra „komunistinės“, iš tiesų žinoma, kad jos tokios nėra, nes jose paprastai laikomasi visų šiuolaikinės demokratijos principų (Fisher ir Wilkes, 2021).

Kaip jau buvo minėta, santvarka grindžiama ir moraliniais įsitikinimais, pasaulėžiūra. Pavyzdžiui, E. Laumenskaitė (2001) teigia, kad socialistinei visuomenei būdinga vadovautis vieninga pasaulėžiūra, kuri grindžiama visuotine lygybe, na, o demokratinis kapitalizmas nebesiekia jėga paveikti žmonių asmeninį gyvenimą. Kaip pastebi Z. Norkus, socializmo idėjos itin plito XX a. viduryje mažiau ekonomiškai pažengusiose šalyse, o kapitalizmas buvo kritikuojamas kaip atgyvena. Tuo metu vadinamosios „trečiojo pasaulio“ šalys žavėjosi tuo, kad esant socialistinei santvarkai, valdžia sprendžia, kaip turtas paskirstomas tarp žmonių ir jie aprūpina žmones.

1.2. Kapitalizmo modeliai

Komunistinio bloko griūtis parodė, koks įvairus yra kapitalistinis pasaulis. Iki tol kapitalizmui apibrėžti pakako „rinkos ekonomikos“ sąvokos termino. Tačiau žlugus komunizmo idėjai, prasidėjo pokomunistinė transformacija, išryškėjo skirtingi kapitalizmo modeliai. Z. Norkus (2008) apibrėžė, kas tai yra racionalusis antrepreneriškas kapitalizmas (RAK), politinis oligarchinis kapitalizmas (POK), valstybinis bei valstybinis monopolistinis kapitalizmas.

Antrepreneriškas kapitalizmas. Kaip pastebėjo J. Mažuolienė (2020), antreprenerystės sąvokos vartojimui 2017 m. pritarė lietuvių kalbos komisija. Sąvoka „antrepreneris“ buvo atskirta nuo žodžio „verslininkas“, tačiau verslas labiau siejamas su ekonomine veikla, su pelno gavimo būdu, tuo tarpu antreprenerystė labiau siejama su atitinkamais veiksmais, mąstymo būdu, elgsena, kuri sudaro sąlygas rasti naujų galimybių, diegti inovacijas (Mažuolienė, 2020), kurti klasterius – bendradarbiaujančių ir tarpusavyje organiškai susijusių organizacijų visumą (Strazdas ir kt., 2014). Z. Norkus (2014) pabrėžia, kad antreprenerystė – tai ne tik tikslas gauti kuo didesnę pelną, kaupiti kapitalą, bet ir rūpintis švietimu, mokslu, kultūra, socialiniu gyvenimu. Būtent klasteriai „užčiuopia svarbias jungtis ir pasklidimą technologijoje, gebėjimuose, informacijoje, rinkodaroje ir vartotojų poreikiuose, kurie eina per įmones“ (Strazdas ir kt., 2014). Taigi klasteriai pasižymi glaudžiu

sąveikavimu, tai nėra tik organizacijų susivienijimas. Kaip matyti, racionalus antrepreneriškas kapitalizmas siejamas su bendradarbiavimu, su suvokimu, kad viskas yra susiję, kad Žemė – tai tarsi erdvėlaivis. Visa tai veda prie socialiai atsakingo verslo.

Politinis oligarchinis kapitalizmas. Ši kapitalizmo rūšis vyravo Rusijoje, kuomet valdė Borisas Jelcina, taip pat – Ukrainai, Kazachstanui. Politiniam oligarchiniam kapitalizmui priskiriamas pagrindinis jo bruožas – politinė korupcija, kitaip tariant „valstybės užgrobimas“.

Valstybinis kapitalizmas. Šis kapitalizmo modelis formavosi tose šalyse, kuriose nebuvo reformuojama rinka, pavyzdžiui, Baltarusijoje, Uzbekistane ir kt. Valstybinis kapitalizmas ūkį daro neefektyvų, todėl galiausiai subręsta reformų poreikis, prasideda įvairūs neformalūs judėjimai.

Valstybinis monopolinis kapitalizmas. Valstybinis monopolinis kapitalizmas pasižymi laisva rinka, tačiau atitinkamoje rinkoje veikia valstybės kontrolė, tai tokia sistema, kuomet valstybė reguliuoja ekonomiką (Menz, 2017). Ypač palankios sąlygos valstybiniam monopoliniam kapitalizmui įsigalėti yra situacija, kai valstybė turi prieigą prie gamtinių išteklių – pavyzdžiui, Rusija, Kinija (Jakobs, 2022).

1.3. Socializmas kaip kapitalistinės visuomenės vidinės tendencijos

Z. Norkus (2008) mano, kad Lietuvoje (kaip, beje, Latvijoje ir Estijoje) kuriamas jaunas, menkai išsiplėtojęs laisvosios rinkos ekonomikos (anglosaksų) kapitalizmas. Z. Norkus (2008) tokią išvadą padarė turėdamas omeny vykdomų arba ruošiamų vykdyti socialinės apsaugos, sveikatos apsaugos, aukštojo mokslo reformų tendencijas. Tuo tarpu Ž. Židonis (2008) mano, kad būtent viešojo sektoriaus ir valstybinio valdymo reformos, ypač tos, kurios vyksta aukštojo mokslo, policijos ir iš dalies sveikatos apsaugos srityse, rodo, kad „formuojasi „patronų ir klientų“ tinklai, kur naikinamas darbuotojo nepriklausomybę užtikrinantis profesionalumas, klesti patronų savivalė ir puoselėjamas žeminantis klientų–darbuotojų lojalumas“ (Židonis, 2008).

Socializmas šiais laikais nėra visiškai priešprieša kapitalizmui, kaip kad buvo iki komunistinės sistemos žlugimo. Šiuolaikiniame Vakarų pasaulyje socializmas suvokiamas kaip „nuolatinis visuomenės demokratizavimosi ir reformavimosi procesas, kaip vienas iš idėjinių faktorių, kuriant socialinę teisinę valstybę, kurio kompetencija nustatant socialinę teisinę tvarką – kurti solidarią vienodų teisių ir laisvių visiems visuomenę“ (Venckienė, 2013). Taigi socializmas suvokimas labiau kaip socialinių garantijų įgyvendinimas, teisinės valstybės kūrimas – tai panašu į gerovės valstybės apibrėžimą.

Kaip rašo A. Demirović (2018), kai sakoma, kad socializmas yra diskredituotas, tai yra savotiškas teiginys. Juk socializmas priklauso giluminiams šiuolaikinės visuomenės sluoksniams. Šiuolaikinė kapitalistiniu gamybos būdu pagrįsta visuomenė neegzistuoja be socializmo. Šios

visuomenės negalima padalyti į objektyvią tikrovę čia ir įvairias ideologijas bei politines sroves ten, kur šalia liberalizmo ir konservatizmo būtų socializmas, kuris, pats save sugėdinęs, gali būti paprasčiausiai atmestas. Nors socializmas galėjo egzistuoti ir iki šiuolaikinio socializmo – kaip ir klasių valdymas ir perteklinio produkto pasisavinimas tų, kurie jo negamino, – jie susikūrė tik šiuolaikinėje kapitalistinėje visuomenėje ir daugybinėse kovose. Tai tikrojo šios visuomenės judėjimo momentas, t. y. ne vertybė, ne norma, kuri kažkaip išoriškai pridedama prie tam tikros tikrovės.

Socializmas – tai kapitalistinės visuomenės pavadinimas, kuriuo vadinamos vidinės tendencijos, skirtos didžiosioms visuomenės vystymosi problemoms spręsti. Šios didžiosios problemos tokiu pavidalu yra istoriškai naujos, nes tik kapitalizmo dėka žmonija gali stebėti ir suprasti save kaip kolektyvinį veikėją. Žmonės gali analizuoti gamtos pasisavinimą ir medžiagų apykaitos trikdymą – jie išsamiai žino apie žuvų seklumas, naftos išteklius, atogrąžų miškų plotą ar banginių skaičių. Jie gali suprasti, kad ekonomikos krizės, dėl kurių kyla nedarbas, badas ar migracija, kyla ne dėl netikėtų gamtos procesų, pavyzdžiui, prasto derliaus, bet dėl jų pačių kaltės; tai yra nelygybė ir švietimo bei įgūdžių skirtumai. Žmonija žino apie genocidus, pasaulinę prekybą žmonėmis, apytikslį vergų skaičių ir seksualinį smurtą. Kiekviena iš šių pagrindinių problemų reikalauja konkrečių sprendimų, ir kiekviena iš jų savaime skatina ne tik šen bei ten laipsniškai tobulėti, bet ir siekti, kad problemos taptų „atgyvenusios“, t. y. kad sprendimų nebereikėtų ieškoti, nes problemos paprasčiausiai tapo nereikalingos, t. y. jų paprasčiausiai nebeliko (Demirović, 2018). Lietuvoje socializmo idėjos taip pat pakito. „Šiuolaikinėje Lietuvos teisinėje sąmonėje taip pat lieka erdvės naujoms socializmo interpretacijoms, suvokiant, kad ši ideologija niekur nedingo, o tik susiaurėjo jos kompetencija“ (Venckienė, 2013).

Taigi socializmo ir kapitalizmo santvarkų nereikėtų nei priešinti, nei lyginti, nes tai, kaip vaizdingai sako S. Fischer ir R. Wilkes (2021) yra „tas pats, kas lyginti obuolius su apelsiniais“. Kur kas svarbiau siekti gerovės.

Apibendrintai galima teigti, kad socialinė santvarka yra istoriškai susiformavusios idėjos, įsitikinimai ir elgesio bei jausmų modeliai, kuriuos kiekviena kultūra išvystė kaip žmogaus elgesio ir grupinės veiklos valdymo gaires. Tai teisėta tvarka, žmonių sugyvenimas bendruomenėse ir visuomenėse, reguliuojamas socialinių normų ir institucijų. Socialinė santvarka priklauso nuo socialinės politikos. Kapitalizmas ir socializmas yra dvi skirtingos socialinės, ekonominės bei galiausiai politinės sistemos, kurias sujungia viso pasaulio valstybės, tačiau nėra griežtai socialistinių ar griežtai kapitalistinių valstybių, tad kapitalizmo ir socializmo priešinti nederėtų. Socialistinei visuomenei būdinga vadovautis vieninga pasaulėžiūra, kuri grindžiama visuotine lygybe, na, o demokratinis kapitalizmas nebesiekia jėga paveikti žmonių asmeninį gyvenimą.

Socializmas – tai kapitalistinės visuomenės pavadinimas, kuriuo vadinamos vidinės tendencijos, skirtos didžiosioms visuomenės vystymosi problemoms spręsti.

2. SOCIALINĖS SANTVARKOS LIETUVOJE POKYČIAI IR GEROVĖS VALSTYBĖS KŪRIMAS

2.1. Gerovės valstybės samprata

Apibrėžti gerovės valstybę nėra taip paprasta – vienareikšmio atsakymo čia negali būti, nes gerovė suvokiama subjektyviai. Visgi, yra daugybė apibrėžimų, kuriais bandoma atspindėti bent jau kai kuriuos pagrindinius gerovės valstybės bruožus arba jos tikslus ir funkcijas. Pavyzdžiui, gerovės valstybė vieniems pirmiausia yra institucinis parametras, kitiems svarbiau funkciniai klausimai, kuriuos pirmiausia reikia kelti, dar kitų gerovės valstybės apibrėžimą ir požiūrį į gerovės valstybę lemia ideologiniai bei politiniai veiksniai.

Gerovės valstybė yra siejama su Europa. Mokslinėje literatūroje netgi vartojamas Europos socialinio modelio (ESM) terminas (Hacker, 2011), kuris iš esmės yra tarsi sinonimas gerovės valstybei. Visgi „lieka neaišku, ką tiksliai reiškia ESM suprasti yra, nes terminas yra dviprasmiškas, vartojamas daug žadančiai, ir tuo pat metu miglotas, nes nėra aiškaus ESM lygio ir komponentų apibrėžimo“ (Hacker, 2011), todėl šiame darbe bus vartojamas tik „gerovės valstybės“ terminas“. Juk gerovės valstybės yra ne tik esminė visų Europos valstybių politinės kultūros dalis, bet ir išsivysčiusių demokratijų bruožas (Kühn, 2016), šiuolaikinio pasaulio siekiamybė. Gerovė (angl. *welfare*) – tai „optimali asmens fizinė, materialinė, socialinė ir psichologinė būseną; tai, kas savyje tam tikra prasme įkūnija teigiamą prasmę“ (Servetkienė, 2013). Demokratinėse valstybėse gerovė gali būti suprantama įvairiai, ji turi daugybę formų (Kühn, 2016). Gerovės valstybė yra universali tuo, kad ji turi ypatingą gebėjimą prisitaikyti ir išgyventi krizes bei sunkmečius ir įsitvirtinti kaip institucinių nuostatų sistema (Gamble, 2016), nes gerovės valstybė suteikia socialinę išraišką elementariai šiuolaikinių visuomenių institucinei struktūrai (Mavrozacharakis ir Tzagkarakis, 2018).

Terminas „gerovės valstybė“ pirmą kartą paminėtas Jungtinėje Karalystėje Antrojo pasaulinio karo metais. Nuo to laiko jis vartojamas daug plačiau, siekiant apibūdinti socialinės gerovės sistemas, susiformavusias nuo XIX amžiaus (Weir, 2001). „Gerovės valstybė“ reiškia tokį valdymo tipą, kai nacionalinė vyriausybė iš esmės puoselėja savo gyventojų ekonominę bei socialinę gerovę (Kenton ir kt., 2022). Iš pradžių kalbant apie gerovės valstybę, buvo teigiama, kad ją lemia ekonomika ir politika, tačiau Esping-Andersen (1999) praplėtė valstybės ir rinkos sąsają trečiuoju, t. y. šeimos, matmeniu, kad gerovės kapitalizmo pasaulius būtų galima klasifikuoti pagal rinkos, valstybės ir šeimos proporcijas. Ši diferenciacija gali ypač atspindėti privačiai teikiamų, į šeimą orientuotų socialinių paslaugų, kurias sunku išreikšti pinigais, svarbą tradiciškai susiformavusiose gerovės valstybėse Pietų ir Rytų Europoje, taip pat Azijoje (Funk ir Jockem, 2017).

Gerovės valstybė – tai valstybė, siekianti užtikrinti pagrindinį ekonominį saugumą savo piliečiams, apsaugodama juos nuo rinkos rizikos, susijusios su senatve, nedarbu, nelaimingais atsitikimais ir ligomis (Weir, 2001). Gerovės valstybė – tai valstybės valdymo koncepcija, kurioje valstybė arba gerai išplėtoti socialinių institucijų tinklai saugo bei skatina visapusišką piliečių gerovę, pagrįstą galimybių lygybe, teisingu turto paskirstymu, o valstybė yra atsakinga už tuos, kurie negali pasinaudoti minimaliomis gero gyvenimo sąlygomis, principais. Bendroji sąvoka gali apimti įvairias ekonominės ir socialinės organizacijos formas (Welfare state, 2022). Tačiau vien tik koncepcijų, siekių ir pastangų neužtenka, nes “gerovės valstybę galima laikyti sukurta tik tada, kai jos teisingumo standartai yra iš esmės įvykdyti” (Nullmeier 2012). Taigi gerovės valstybė labai susijusi su teisingumu ir demokratija.

Keliant klausimą apie demokratijos ir gerovės valstybės santykį, neišvengiamai susiduriama su įtampa, kylanti tarp politinio apsisprendimo siekio ir visur egzistuojančio ekonominio imperatyvo, kuris, atrodo, visada riboja šio apsisprendimo galimybes. Ekonominis imperatyvas, t. y. imperatyvus būdas mąstyti apie politiką ir visuomenę vien tik efektyvumo didinimo ir prekinio vartojimo galimybių požiūriu vis labiau formavo, nukreipė, o kraštutiniais atvejais netgi nulėmė demokratinį sprendimų priėmimą (Nonhoff, 2008). Kalbant konkrečiau, gerovės valstybė veikia kaip demokratijos stabilumo ir nuoseklumo veiksnys, nes ji skatina piliečių demokratijos gebėjimus, gyventojų pilietiškumą, nes gerovės valstybė suteikia materialinį pagrindą demokratijai, dalyvavimui. A. Nonhoff (2008) teigimu, jeigu žiūrėsime pagal demokratinės lygybės požymį, tai reikia pastebėti, kad kalbama ne apie bendrą materialinę lygybę (kas iš esmės būtų lygiava, o nelygybė). Gerovės valstybėje privalu išlaikyti „teigiamą požiūrį į laisvosios rinkos ekonomikos savireguliacines jėgas“ (Hacker, 2011). Kalbama apie visų piliečių socialinę apsaugą tokiu lygiu, kad būtų sudarytos sąlygos dalyvauti. Juk „tik tuomet, kai žmogui nereikia diena iš dienos rūpintis pamatiniais gyvenimo poreikiais, jis gali laisvai įsitraukti kaip politinis pilietis“ (Nonhoff, 2008), taigi logiška gerovės valstybę iš esmės kildinti iš demokratijos principo, iš demokratijos funkcijos.

Kadangi gerovės valstybė kyla iš demokratijos funkcijų ir principų, natūralu, jog ji grindžiama galimybių lygybės, teisingo turto paskirstymo ir valstybės atsakomybės už tuos, kurie negali pasinaudoti minimaliomis gero gyvenimo nuostatomis, principais. Socialinė apsauga, federalinės valdžios įpareigotos nedarbo draudimo programos ir socialinės išmokos negalintiems dirbti žmonėms yra gerovės valstybės pavyzdžiai (Kenton ir kt., 2022). Be visų šių esminių nustatymų, yra keletas pagrindinių esminių gerovės valstybės charakteristikų ir vertybių, kurios lemia, kad ji yra būtina šiuolaikinės valstybės egzistavimo sąlyga ir „nėra jokios abejonės, kad gerovė atspindi atskirą valstybės dalį, tačiau svarbiausia, gerovė yra būtina valstybės egzistavimo sąlyga“ (Mavrozacharakis ir Tzagkarakis, 2018).

Pagrindinės gerovės valstybės dimensijos yra šios:

- sveikatos politika,
- senatvės saugumo politika,
- darbo rinkos politika,
- asmeninė žmogaus koncepcija (Kühn, 2016).

Asmeninė žmogaus koncepcija, kaip gerovės valstybės dimensija yra bene svarbiausia, kadangi gerovės valstybė pasižymi tuo, kad joje žmogui gyventi gera, kuris gyvena kokybišką gyvenimą, kuris jaučia pasitenkinimą gyvenimu. Gyvenimo kokybės (angl. *quality of life*) samprata apima sveikatą, šeimos gerovę, saugumo jausmą, pasitenkinimą aplinka ir profesinės veiklos bei laisvalaikio santykiu (Servetkienė, 2013). GK lemia įvairiapusę žmogaus gerovę, subjektyvus pasitenkinimas gyvenimu. Gerovės valstybe reikėtų vadinti tokį valdymo būdą, kuomet pati valstybė ir/ar atitinkamos socialinių institucijų grupės garantuoja pagrindinį ekonominį saugumą savo piliečiams. Taip apibrėžus gerovės valstybę, matyti, jog atsakomybė už individualią bei socialinę piliečių gerovę krinta ant vyriausybės pečių. Dauguma šiuolaikinių šalių turi gerovės valstybę atspindinčias programas, pavyzdžiui, nedarbo draudimą ir socialines išmokas (Kenton ir kt., 2022).

Apie skurdo mažinimą buvo kalbama dar antikiniiais laikais. Vargšai buvo globojami (dažniausiai bažnyčios) ir viduramžiais. Socialinio gyvenimo raida ir pokyčiai lėmė socialinių poreikių pokyčius. Todėl keičiasi ir problemos bei jų sprendimai. XVIII amžiuje įvykusi pramonės revoliucija padarė svarbų poveikį ne tik ekonominiam gyvenimui, bet ir socialinei struktūrai. Socialines problemas buvo siekiama spręsti ir gerovę užtikrinti vykdant socialinę politiką, kuri yra daugiadisciplininė sritis, todėl atsirado gerovės valstybės sąvoka. Valstybės, kurioms rūpėjo liberalios problemos ir tradicinės apsaugos funkcijos ir kurios savo internacionalistiniu požiūriu pasiekė galingą poziciją, išgyveno transformacijos laikotarpį dėl XX a. paskutiniame ketvirtyje įvykusių ekonominių ir socialinių pokyčių. Buvo kritikuojama, kad valstybės padidino socialines išlaidas socialiniams poreikiams tenkinti ir taip sukėlė ekonominę krizę šiuo laikotarpiu, kai buvo kalbama apie globalizacijos poveikį (Aravacik, 2018).

Šiuolaikinės gerovės valstybės, geriausiai atspindinčios šios koncepcijos istorinį iškilimą ir nuosmukį, yra Jungtinė Karalystė ir Jungtinės Amerikos Valstijos. Po Antrojo pasaulinio karo Didžiojoje Britanijoje į valdžią atėjusi leiboristų vyriausybė įvedė gerovės valstybę. Ji taikė valstybės tarnautojo Williamo Beveridge'o rekomendacijas ir siekė panaikinti visuomenės skurdą ir nepriteklių (Visuotinė lietuvių enciklopedija, 2022).

Gerovės valstybės istorinės raidos chronologija Didžiojoje Britanijoje:

- 1940 m. Didžioji Britanija po karo metų buvo pasiryžusi judėti į priekį. Leiboristų partija numatė visuomenę, kurioje visi piliečiai nebijotų skurdo ir blogos sveikatos.
- 1951 – 1964 m. Nors konservatoriai manė, kad žmonės turėtų patys save išlaikyti, jie žinojo, kad socialinės paramos mažinimas būtų politinė savižudybė.
- 1964 – 1970 m. Leiboristų partija manė, kad būtina saugoti ir plėtoti savo kūrinį – gerovės valstybę, tačiau ėmė suvokti, kad didėjančios jos sąnaudos sukels įtampą (Fraser, 2002).

Taigi nuo XX a. ketvirtojo iki septintojo dešimtmečio Jungtinėje Karalystėje, remiantis Williamo Beveridge'o ataskaita, įsitvirtino gerovės valstybė, dėl kurios išaugo valdžios institucijų skaičius, pakeitęs anksčiau labdaros organizacijų, profesinių sąjungų ir bažnyčios teiktas paslaugas. JAV gerovės valstybei pagrindą padėjo Didžioji depresija ir didžiulė kaina, kurią šiuo laikotarpiu sumokėjo vargšai ir skurstantys dirbantieji. Nepaisant didelio Margaret Thatcher pasipriešinimo aštuntajame dešimtmetyje, Jungtinės Karalystės sistema plėtėsi ir šiandien, nors ją dažnai reikia restruktūrizuoti ir koreguoti, kad ji netaptų pernelyg sudėtinga. JAV niekada nepasiekė tokio masto kaip Jungtinė Karalystė, jau nekalbant apie tokias šalis kaip Vokietija ar Danija, o Ronaldas Reiganas daug sėkmingiau nei M. Thatcher mažino valdžią (Kenton ir kt., 2022).

Kuriant gerovės valstybę, nuo pat pradžių didžiausias dėmesys buvo skiriamas darbininkams. Po darbininkų daugiausia dėmesio skiriama viduriniajai klasei. Interesų pusiausvyra ir galios pasiskirstymas tarp partijų, profesinių sąjungų ir asociacijų lemia kelią į gerovės valstybę. Ankstyvuojamą etapą tai autoritarinės sistemos, kurios vykdo socialinę politiką, siekdamos dvejopos funkcijos – užsitikrinti valdžią ir pagerinti darbininkų klasės padėtį: Tipiškas pavyzdys – Bismarko socialiniai įstatymai Vokietijoje (1881 – 1890 m.). Valdant Bismarkui buvo sukurta pirmoji pasaulyje pensijų draudimo sistema. Po Pirmojo pasaulinio karo kairiosios jėgos ir vyriausybės skatino gerovės valstybės plėtrą. Be to, Europos konservatoriai taip pat yra valstybės gerovės šalininkai. Po Antrojo pasaulinio karo socialinė politika apima ne tik darbininkų klasę ir vargšus, bet ir viduriniąją klasę, kuri šiandien sudaro apie 65 proc. gyventojų (Schmid, 2022).

Vis dėlto terminas „gerovės valstybė“ yra opus, nes tokios sistemos kritikai teigia, jog valdžia per daug kišasi į piliečių gyvenimą ir gerovę. Kaip pastebi W. Kenton ir kt. (2022), dauguma šiuolaikinių šalių praktikuoja tam tikrus gerovės valstybės elementus. Tačiau šis terminas dažnai vartojamas paniekinamąja prasme apibūdinant padėtį, kai atitinkama vyriausybė sukuria protu nesuvokiamas paskatas, dėl kurių bedarbis, gaunantis socialines išmokas, uždirba daugiau nei sunkiai besiverčiantis darbininkas. Gerovės valstybė kartais kritikuojama kaip „auklių valstybė“, kurioje suaugusieji yra lepinami ir su jais elgiamasi kaip su vaikais. Visgi dauguma gerovės valstybės idėjų yra pozityvios.

Galima teigti, kad yra trys bendrosios gerovės valstybės sampratos: pirmoji gerovės valstybę apibūdina kaip gerovę vargšams, antroji – kaip socialinį draudimą, socialines teises ir socialines paslaugas, trečioji – kaip ekonomikos valdymą ir „ekonomikos vyriausybės“ vaidmenį kiekvienoje gerovės valstybėje. Gerovės valstybės yra įvairios, sudėtingos ir sunkiai apibrėžiamos. Nėra paprastos teorijos, kuri aiškiai išreikštų, ką jos daro, nėra paprastos vizijos, kuri aiškiai atspindėtų, kam jos skirtos. Reikia pabrėžti, kad „gerovės valstybė sprendžia problemas ir užkerta joms kelią, ir to negalima vadinti kieno nors idealiais socialiniais santykiais“ (Garland, 2016).

2.2. Gerovės valstybės idėjos

Socialinė santvarka ir gerovės valstybė yra sudėtingos politinės solidarumo ir bendruomenės veiksmų kategorijos, kurias sunku apibrėžti. Be normatyvinių diskusijų, socialinė politika daro įtaką beveik visoms žmogaus gyvenimo sritims, yra susijusi su labai dideliais valstybių piniginių išteklių ir vaidina svarbų vaidmenį tiek ekonomikos, tiek politikos srityje (Funk ir Jockem, 2017).

Gerovės valstybės idėjos iš dalies yra kilusios iš socializmo santvarkos, iš „kairiųjų“ pažiūrų: „Gerovės valstybės teorija pagal prigimtį pirmiausia yra vaisingas „kairiųjų“, socialdemokratiškos intelektualinių ir politinių jėgų, veiklos rezultatas“ (Guogis ir Svirbutaitė-Krutkienė, 2021, p. 9). Gerovės valstybės esmė yra ideologinio ir sociologinio pobūdžio bei kilo iš **socialistinių** bei religinių idėjų, pavyzdžiui religinės bendruomenės jau nuo seno užsiėmė labdaryste. Kai kurios gerovės valstybės prielaidos pasižymi filosofine kilme ir taipogi siejamos su marksizmo teorija (Bottini, 2013).

Gerovės valstybė turėtų suteikti žmonėms tam tikras teises, būtent:

Lygybė. Lygybės siekimas yra socialinės politikos pagrindas. Norint pasiekti lygybę, išteklius reikia paskirstyti teisingai. Lygybė būna įvairių rūšių: vienodo rezultato, vienodų galimybių arba vienodo požiūrio.

Lygios galimybės. Tai reiškia, kad su vienodomis grupėmis turėtų būti elgiamasi vienodai. Lygios galimybės turi būti suteikiamos visiems žmonėms, nepriklausomai nuo jų lyties ar grupės.

Poreikis. Pagrindiniai poreikiai yra maistas, priežiūra ir būstas. Poreikiai nėra riboti, ir nėra aišku, kuriuos poreikius turėtų tenkinti valstybės.

Laisvės ir teisės. Yra įvairių rūšių teisių. Pilietinės teisės reiškia, kad nėra savavališko suėmimo ir sulaikymo, bet yra laisvė diskutuoti apie bet kokią nuomonę. Socialinės teisės reiškia socialinę gerovę ir socialinę apsaugą, teisę į mokslą. Politinės teisės – tai teisė balsuoti ir stoti į politines partijas, laisvė demokratiškai reikšti savo nuomonę (Aravacik, 2018).

Kaip pastebėjo E. Bottini (2013), Dž. Loko socialinės sutarties koncepcija smerkė valstybės pagalbą vargingiausiems piliečiams, tuo tarpu Hobso idėjos buvo visiškai priešingos – jos bylojo, jog

padėti vargstantiesiems yra valstybės pareiga. Kitos prielaidos yra politinio ir ekonominio pobūdžio, tačiau kad ir „kaip bebūtų, vien ideologinės idėjos negalėtų pateisinti valstybės transformacijos į gerovės valstybę, jei nebūtų tam socialinės paklausos“ (Bottini, 2013). Taigi su socializmu socialinės gerovės valstybės idėjų sieti nereikėtų.

Gerovės režimas, kaip pabrėžia L. Gudžinskas (2012), „susiklosto iš pamatinių visuomenės institucijų tarpusavio sąveikos, taigi jis yra institucinės kilmės reiškinys“. Gerovės režimai – „tai formalių ir neformalių taisyklių sistema, derinanti <...> pamatinius modernios tautinės valstybės ir liberaliosios demokratijos tikslus – išlaikyti ir stiprinti visuomenės solidarumą bei užtikrinti ilgalaikį šalies ekonominį konkurencingumą“ (Gudžinskas, 2012), žinoma, ne visada minėtus užmojus lydi sėkmė, tačiau vis tiek valstybė yra pagrindinė institucija, lemianti gerovės režimo pobūdį (Gudžinskas, 2012).

Kaip matyti, gerovės valstybė – tai valstybinės institucijos, švietimo sistema, nacionalinis saugumas bei socialinė politika. Pastarojoje ypač svarbus vaidmuo atitenka socialinės apsaugos sistemai (Rakauskienė ir Volodzkienė, 2021). Gerovės valstybėje idealiu atveju visiškai neturėtų būti pajamų, socialinė, lyčių ir kt. nelygybės (Aidukaitė, Bogdanova, Guogis, 2012). Socializme pajamų, socialinė ir lyčių lygybė, tiksliau lygiava, kuriama dirbtinai, pavyzdžiui, pajamas paskirstant visiems po lygiai arba, pavyzdžiui, dirbtinai įdarbinant vienodą skaičių vyrų ir moterų į kokias nors pareigas. Tuo tarpu kapitalistinėje santvarkoje suteikiamos lygios galimybės siekti didesnių pajamų, suteikiamos lygios galimybės vyrams ir moterims pretenduoti į tam tikrą darbo vietą.

Gerovės valstybė R. Lazutkos (2022) požiūriu yra valstybė, įtvirtinanti socialinį teisingumą ir mažinanti dažniausias rizikas, tokias kaip, pavyzdžiui, nedarbas, profesinės ligos, ir skirianči socialinę paramą. Juk gerovės valstybė ir yra tokia valstybė, kuri stiprina socialinį saugumą, santarvę, politinį stabilumą, manoma, netgi ir politinę poliarizaciją, kuria materialinę visų piliečių gerovę (Lazutka, 2022). Tačiau kuriant gerovės valstybę, neužtenka koncentruotis į ekonomiką, pelną, nes gerovė nėra vienmatis rodiklis (Guogis ir Svirbutaitė-Krutkienė, 2021); daugiamaciai rodikliai yra patikimesni (žr. 1 lent). Gerovės valstybę reikėtų suprasti kaip pusiausvyrą tarp ekonominio efektyvumo ir socialinio teisingumo (Guogis ir Svirbutaitė-Krutkienė, 2021).

1 lent. Gerovės vertinimo rodikliai

Autoriai	Gerovės indeksas	Gerovės rodikliai
JTO vystymo programa	Žmogaus socialinės raidos indeksas	Sveikatos rodikliai, švietimo kokybės rodikliai, BVP

Darnių plėtros sprendimų tinklas	Laimės indeksas	Ilgaamžiškumas, žmogaus laisvė, korupcijos rodikliai, socparama.
Vokietijos „Bertelsmann“ fondo pasiūlymas	Socialinio teisingumo indeksas	Skurdo rizikos mažinimas, švietimo kokybė, žemas bedarbystės lygis, socialinė sanglauda, geri sveikatos rodikliai, plėtojami santykiai tarp kartų.
Švedijos ekonomisto M. Olsono pasiūlymas	Gerovės indeksas	Gamyba, ilgaamžiškumas, sveika ir saugi aplinka.

Lentelė sudaryta autorės pagal Guogis ir Svirbutaitė-Krutkienė (2021).

Kaip matyti iš lentelės, gerovę apsprendžia žmogaus socialinės raidos indeksas, kurį sudaro skirtingi komponentai. Gerovė priklauso ir nuo tokio rodiklio kaip migracijos srantai, kurie kelia iššūkių išsivysčiusių šalių gerovės valstybės sistemoms, nes „kyla adekvataus imigrantų įtraukimo į gerovės valstybės sistemą klausimai ir piliečių nenoro suteikti tokias pačias gerovės garantijas imigrantams ir pabėgėliams, socialinio dempingo, visuomenės solidarumo, gerovės valstybės legitimumo palaikymo bei esamų gerovės valstybės priemonių išlikimo problemos“ (Gečienė-Janulionė, 2018).

Gerovės valstybėje socialinė kokybė privalo būti užtikrinta nors vidutiniškai. Socialinė kokybė susideda iš ekonominio–socialinio saugumo; socialinės įtraukties; socialinės sanglaudos bei socialinio įgalinimo. Gerovės valstybė – tai tokia valstybė, kuri naudoja radikalias priemones skurdui ir vargingesnei marginalinių grupių padėčiai eliminuoti (Aidukaitė, Bogdanova, Guogis, 2012), tačiau tos priemonės turi būti realios, iš tiesų įgyvendinamos, o ne deklaratyvios.

XIX amžiuje plėjososi industrinė visuomenė, ėmė dominuoti mokslinis pozityvizmas, buvo paneigta solidarumo samprata – visa tai sudarė sąlygas tam, kas rastųsi modernios socialinės valstybės, kitaip tariant „gerovės valstybės“ koncepcija, kuri netrukus buvo įtvirtinta nacionalinėse teisinėse doktrinosė (Taminskaitė, 2019). Tuo siekiama, kad piliečiai pasitikėtų savo valstybe, kad jiems būtų užtikrinta socialinė gerovė. Gerovės valstybės tyrimams didelį dėmesį skiria ekonomistai, sociologai, istorikai bei politologai. Kalbant apie gerovės valstybę, reikėtų kelti tokius klausimus: „kokią valstybę kuriame? Ar siekiame gerovės valstybės? Ar Lietuvą galime vadinti gerovės valstybe?“ (Kacevičius, 2012). Gerovės valstybę reikėtų suprasti ir kaip jos išsipareigojimą užtikrinti

kiekvienam piliečiui orų pragyvenimo lygį, kuris nėra malonės teikiamas. Tai kiekvieno piliečio socialinė teisė (Aidukaitė, Bogdanova, Guogis, 2012).

Lietuvoje 1990 metais atkūrus nepriklausomybę, pirmaisiais metais apie gerovės valstybę ypatingai nebuvo galvojama. Prioritetas buvo skiriamas sėkmingam integravimuisi į NATO ir ES, sėkmingam perėjimui prie rinkos ekonomikos. Tačiau Lietuvai įstojus į ES, vis dažniau iškildavo socialiniai klausimai. Tai tuomet lėmė įvairios socialinės ES programos, buvo pasirašytos tarpvalstybinės sutartys bei chartijos socialinės politikos srityje. Taip pat aštrėjo socialinės problemos. Visa tai lėmė, kad mokslas ir viešasis sektorius ieškotų būdų toms problemoms spręsti (Kacevičius, 2012). Lietuvai reikia valstybinės, ilgalaikės gerovės valstybės kūrimo vizijos, iš pradžių išanalizavus veiksnius, lemiančius gerovės valstybės sistemų formavimąsi ir plėtrą (Aidukaitė, Bogdanova, Guogis, 2012).

Egzistuoja populiarri prielaida, jog tik demokratiškos, išplėtos ekonomiškai ir socialiai valstybės gali pretenduoti būti „gerovės valstybėmis“ (Aidukaitė, Bogdanova, Guogis, 2012). Tačiau ar tai tiesa? Juk ir tose valstybėse, kuriose pragyvenimo lygis yra labai aukštas, yra žmonių, gyvenančių žemiau skurdo ribos. Vienodas gyventojų pragyvenimo lygis irgi negali būti laikomas gerovės valstybės bruožu, nors tarp Lietuvos gyventojų kartais pasigirsta nuomonių, jog „gerovės valstybėje turėtų visi būti lygūs. Skurdžiose valstybėse, kurios nelaikomos gerovės valstybėmis, pavyzdžiui, Kuboje, galima rasti socializmui būdingą „lygybę“, kai beveik visų žmonių pragyvenimo lygis yra vienodai žemas, valstybės suvaržo bet kokias galimybes verslo plėtotei. Tokia „lygybė“ nėra ir negali būti siekiamybė.

Kaip teigia J.E. Lane (2001), šalies valdantieji paskirsto lėšas, kitas materialinius ir nematerialinius gėrius. Tokį skirstymą galima analizuoti pagal paskirstytų gėrybių kiekį, pagal visuomenės gyvenimo sferas, kurioms daro įtaką šitas paskirstymas; pagal piliečių grupes, kurios yra gėrio gavėjos; pagal santykį tarp piliečių poreikių ir paskirstytųjų gėrių tenkinant poreikius.

Išskiriami trys gerovės valstybės tipai:

1. **Liberalios gerovės** valstybės reaguoja į rinkos ir darbo jėgos imperatyvus. Daugelis išmokų, pavyzdžiui, sveikatos draudimas ir pensijos, yra susietos su užimtumu. Siekiant nustatyti, ar asmuo turi teisę gauti valstybės paslaugas, atliekamas jo materialinės padėties patikrinimas, o tiems, kurie pripažįstami turinčiais teisę gauti paslaugas, teikiamos palyginti nedidelės piniginės išmokos ir išmokos kuponais.
2. **Konservatyvios ir (arba) korporatyvinės gerovės** valstybės remiasi valstybės teikiamomis paslaugomis, o ne rinkos ar privačiomis paslaugomis. Šios valstybės

dažnai išreiškia normatyvinius branduolinių šeimos, kuriai būdingas vyras maitintojas ir šeima besirūpinanti moteris, idealus.

3. **Socialdemokratinės gerovės** valstybės propaguoja valstybės, kaip socialinių teisių garanto, viziją. Šios valstybės propaguoja aukšto lygio išmokų lygybę kaip būdą sumažinti socialinės klasės ir pajamų poveikį. Socialinės išmokos naudojamos siekiant suvienodinti visų piliečių, nepriklausomai nuo jų pajamų, galimybes dalyvauti politinėje bendruomenėje (Staheli, 2001).

Europoje gerovės valstybės veikia labai skirtingai. Mokslininkai kalba apie „tris gerovės kapitalizmo pasaulius“. Liberalusis tipas, pavyzdžiui, Didžioji Britanija, pabrėžia laisvą rinką ir šeimą; teisės į išmokas yra menkai išvystytos ir susijusios su lėšų testavimu. Konservatyviojoje gerovės valstybėje intervencija yra didesnė, tačiau ji sutelkta į socialinį draudimą, todėl socialinės teisės nėra visuotinės. Svarbiausias vaidmuo tenka subsidiarumo principui, pagal kurį (valstybės) užduotį, kiek tai įmanoma, perima žemesnis lygmuo, atitinkamas mažesnis administracinis vienetas arba nepriklausomos agentūros, kaip ir Vokietijoje. Socialdemokratinė gerovės valstybė, kaip ji vadinama Skandinavijoje, yra visuotinai orientuota. Jai keliami reikalavimai grindžiami įgyvendinamomis socialinėmis pilietinėmis teisėmis. Ji daugiausia finansuojama iš mokesčių, o ne iš įmokų. Jo nauda beveik išimtinai susijusi su viešosiomis paslaugomis (Schmid, 2022).

Apibendrinant galima teigti, kad gerovės valstybę reikėtų suprasti kaip pusiausvyrą tarp ekonominio efektyvumo ir socialinio teisingumo. Gerovė priklauso nuo daugelio rodiklių: sveikatos, gyvenimo trukmės, laisvės, santarvės, politinio stabilumo, gyvenamosios aplinkos, švietimo, gamybos ir BVP, korupcijos lygio, socialinės paramos, patekimo į darbo rinką, skurdo prevencijos, socialinės sanglaudos, santykių tarp kartų. Šis sąrašas nėra baigtinis.

2.3. Gerovės valstybė socialinių pokyčių kontekste

Gerovės valstybė niekada nėra statiška. Tai, ką ji sugeba pasiekti ir kaip ji organizuojama, gali būti nuolat veikiama ir keičiama ekonomikos ir politikos. Kartu keičiasi žmonių lūkesčiai ir reikalavimai, ką valstybė turėtų dėl jų padaryti. Dėl to nuolat kyla politinių konfliktų (Schmid, 2022). Išsivysčiusios šalys Covid-19 krizės metu tapo gerokai dosnesnės (Guogis, 2020). Lietuva ėjo irgi lygiai tokiu pačiu principu. Atsižvelgiant į istorinius įvykius, tokia socpama gali išlikti ir pandemijai pasibaigus, kaip pavyzdžiui po Antrojo pasaulinio karo išliko socialinis draudimas (Guogis, 2020).

K.W. Moore (2001) kalbėjo apie gerovės valstybės krizę. Gerovės valstybės visoje Vakarų Europoje sumažino išmokas ir susiduria su įvairaus masto fiskaline ir demografinė krize. Senstanti visuomenė lemia tai, kad įmokų mokėtojai pereina prie gavėjų, dėl deindustrializacijos atsirado

didelis nedarbas, o darbo rinką pakeitė didėjanti nestandartinio darbo dalis ir masinis moterų įsitraukimas į darbo rinką. Taip pat aktualūs lyčių ir šeimos klausimai. Feministės mokslininkės kritikavo politinės ekonomijos požiūrį į gerovės valstybės studijas, nes, sutelkdamos dėmesį į valstybę ir rinką, jos ignoruoja šeimą ir struktūrines moterų neapmokamo darbo namuose pasekmes, o sutelkdamos dėmesį į „teisingumą“, neatsižvelgdamos į lytį, klaidingai universalizuoja lygybę (Moore, 2001).

Diskusija kyla ir dėl to, kuri santvarka yra „geresnė“ – kapitalizmas ar socializmas. E. Venckienė (2013) teigia, kad žmogus siekia yra gyventi saugiai, būti orus, laisvai plėtoti savo interesus, galėti išreikšti įsitikinimus, turėti galimybę pažinti pasaulį, įprasminti savo buvimą pasaulyje, realizuoti savo asmenybę. Dėl šios priežasties kyla „teisingos“ ir „klaidingos“ santvarkos interpretacijos, kurias veikia konkreti gyvenamoji vietovė ir jos ekonominio išsivystymo lygis, sociokultūrinio gyvenimo papročiai ir tradicijos, „savaip patikslinančios socialinės minties raišką, poreikį įprasminti žmogaus teises kaip esminį valstybinės politikos ir teisinės tvarkos pagrindą ir elementą“ (Venckienė, 2013). Žmogus sąmoningai pasirenka tas vertybes, kurios jam priimtinesnės.

Apibendrintai galima teigti, kad kiekviena egzistuojanti socialinė santvarka gali būti laikoma galima socialinės gerovės tarp individų ar jų grupių skirstytoja. Gerovė (angl. welfare) – tai optimali asmens fizinė, materialinė, socialinė ir psichologinė būseną; tai, kas savyje tam tikra prasme įkūnija teigiamą prasmę. Gerovės valstybę reikėtų suprasti kaip pusiausvyrą tarp ekonominio efektyvumo ir socialinio teisingumo. Gerovė priklauso nuo daugelio rodiklių: sveikatos, gyvenimo trukmės, laisvės, santarvės, politinio stabilumo, gyvenamosios aplinkos, švietimo, gamybos ir BVP, korupcijos lygio, socialinės paramos, patekimo į darbo rinką, skurdo prevencijos, socialinės sanglaudos, santykių tarp kartų. Šis sąrašas nėra baigtinis. Yra trys bendrosios gerovės valstybės sampratos: pirmoji gerovės valstybę apibūdina kaip gerovę vargšams, antroji – kaip socialinį draudimą, socialines teises ir socialines paslaugas, trečioji – kaip ekonomikos valdymą ir „ekonomikos vyriausybės“ vaidmenį kiekvienoje gerovės valstybėje. Gerovės valstybės yra įvairios, sudėtingos ir sunkiai apibrėžiamos. Nėra paprastos teorijos, kuri aiškiai išreikštų, ką jos daro, nėra paprastos vizijos, kuri aiškiai atspindėtų, kam jos skirtos. Gerovės valstybė yra žala ribojanti ir problemas sprendžianti priemonė, o ne kieno nors idealūs socialiniai santykiai. Gerovės valstybės terminas yra opus, nes tokios sistemos kritikai teigia, jog valdžia per daug kišasi į piliečių gyvenimą ir gerovę. Gerovės valstybė patiria krizę ir dėl to, kad senstant visuomenei daugėja paramos gavėjų ir mažėja mokesčių mokėtojų, gerovės valstybės kūrėjai taip pat klaidingai universalizuoja lygybę, pavyzdžiui, neatsižvelgia į lytį, kyla „teisingos“ ir „klaidingos“ santvarkos interpretacijos.

3. GEROVĖS VALSTYBĖ DABARTINIŲ LIETUVOS VADOVŲ POŽIŪRIU

3.1. Tyrimo metodologija

Tyrimo metu buvo analizuojamas šiandieninės Lietuvos valdančiųjų – premjerės Ingridos Šimonytės ir prezidento Gitano Nausėdos gerovės valstybės diskursas. Diskurso analizė – tai bendras terminas, apibūdinantis įvairius kokybinių tyrimų metodus, taikomus analizuojant kalbos vartojimą socialiniame kontekste. Tyrėjai šiuos metodus taiko norėdami suprasti pasaulį, tirdami esminę prasmę to, ką žmonės sako ir kaip jie tai sako, nesvarbu, ar tai būtų pokalbis akis į akį, ar dokumentai, ar neverbalinė sąveika, ar vaizdai (Delve Ho ir Limpaecher 2021).

Diskurso analizė – tai rašytinės ir sakytinės kalbos analizė, susijusi su socialiniu kontekstu ir susijusi su tuo, kaip įvairios kalbos rūšys kuria prasmę. Diskurso analizės atsiradimą galima sieti su prancūzų teoretiko Michelio Foucault darbais, kuris diskursus laikė teiginiais, kurie visuomenėje pripažįstami reikšmingais ir vėliau reprodukuojami per minėtą diskursą. Iš esmės diskurso analizė laikoma vertinga, nes ja siekiama nustatyti, kaip ir kodėl tam tikriems socialiniams „scenarijams“ ar sistemoms priskiriama reikšmė, ir taip padeda geriau suprasti mus supantį pasaulį. Diskurso analizė taip pat yra įrankis, padedantis analizuoti kalbos vaidmenį stiprinant ir kuriant tokias socialinių vertybių sistemas ir materialinę tikrovę. Šia prasme „kalba ne tiek aiškina pasaulį, kiek jį kuria“ (Dunn ir Neumann, 2016). Kaip teigia R. Wodak ir M. Krzyżanowski (2008), diskurso analizė yra bendroji į problemą orientuotų socialinių tyrimų sistema. Šiame darbe diskurso analizė pasitelkiama analizuojant, kaip gerovės valstybę supranta dabartiniai aukščiausieji šalies vadovai, kaip jie pristato gerovės valstybės idėjas, kaip jie išreiškia požiūrį į Lietuvos, kaip gerovės valstybės kūrimą.

Diskurso analizės tikslas, be diskursų identifikavimo, yra parodyti, kad dalykai, reiškiniai, kuriuos laikome savaime suprantamais ar natūraliais, yra tam tikrų suvokimų, tapusių dominuojančiais, rezultatas. Diskurso analizės tikslas – parodyti ir denatūralizuoti dominuojančius suvokimus, siekiant išplėsti mūsų mąstymo, kalbėjimo ir veikimo būdą (Schmidt, 2022). Diskurso analizė nėra specifinis kokybinių tyrimų metodas; tai veikia bendras terminas, apibūdinantis visus metodus, taikomus siekiant ištirti ir suprasti diskursus, susijusius su socialinėmis sąveikomis (Delve Ho ir Limpaecher 2021). Diskurso analizė yra ne metodas, o greičiau metodika, jungianti mokslo teorines perspektyvas, teorijas ir metodus, bandant atsakyti į konkrečius tyrimo klausimus. Tai reiškia, kad turite patys sukurti analizės strategiją, kurioje savo tikslą ir tyrimo klausimus susiejate su bendromis perspektyvomis ir atskirais analizės žingsniais. Kaip išeities taškas, diskurso analizė grindžiama socialine konstruktyvistine perspektyva, kuri yra apie tam tikrų reiškinių, tapatybių ar galios santykių konstrukcijų supratimą ir paaiškinimą (Schmidt, 2022).

Skiriamas „kritinis“ ir „konstruktivistinis“ diskurso analizės požiūris. Paprastai kritinis požiūris yra susijęs su galios santykių atskleidimu, įskaitant tai, kaip visuomenės ir politiniai diskursai formuoja socialinę tikrovę ir formuoja valdančiųjų mąstymo, kalbėjimo ir veikimo galimybes. Tuo tarpu konstruktivistinis požiūris yra mažiau orientuotas į politines sąlygas ir labiau suinteresuotas plėtoti supratimą apie konstruktivistinius procesus tam tikroje srityje, pavyzdžiui, organizacinės kultūros ir pan. (Schmidt, 2022), todėl šiame darbe pasitelkiama kritinė diskurso analizė. Kritinė diskurso analizė (arba tiesiog diskurso analizė) – tai toks tyrimo metodas, kuris įprastas kokybinis tyrimo metodas daugelyje humanitarinių ir socialinių mokslų disciplinų, įskaitant lingvistiką, sociologiją, antropologiją, psichologiją ir kultūros studijas (Luo, 2022).

Diskurso analizė gan dažna, atliekant tyrimus Lietuvoje, tačiau kaip nagrinėti diskursą, apibrėžtumo nėra. Ir pati diskurso sąvoka nėra griežtai apibrėžta. Kai kada diskursu vadinamas empirinis tekstų masyvas, kartais diskursai aprašomi pasitelkiant objektą, kryptį, veikėjus. Tyrimo būdai taip pat skirtingi – nuo visiškai kiekybinio tyrimo iki visiškai interpretacinio kokybinio požiūrio, kai gilinamasi į prasmes, jų skirtis, mėginant išsiaiškinti, kokias interpretacijas diskursui suteikia veikėjai (Girkontaitė, 2018). Šiame tyrime būtent ir yra pasirinktas visiškai interpretacinis kokybinis požiūris į Ingridos Šimonytės ir prezidento Gitano Nausėdos gerovės valstybės diskursą.

Analizuojant diskursą, svarbu apibrėžti pačią „diskurso“ sąvoką. Tai yra „ypatingos interakcijos arena, kur socialiniai veikėjai įvairiomis formomis artikuliuoja savo idėjas, vertybes ir požiūrius, ir kaip tai, kas yra pasakyta ar parašyta socialinių veikėjų“ (Grimshaw, 2003). Diskursu vadinama ir specifinių idėjų, sąvokų, kategorijų apie atitinkamą dėmesio objektą derinį, kuris yra artikuluojamas tam tikruose kontekstuose (Telešienė, 2005). Paprasčiausia forma diskursas yra žodinis ar rašytinis žmonių bendravimas, neapsiribojantis vienu sakiniu. Svarbu tai, kad diskursas yra daugiau nei tik kalba. Sąvoka „kalba“ gali apimti visų formų kalbinius ir simbolinius vienetus (net tokius dalykus kaip kelio ženklai), o kalbos tyrimai gali būti sutelkti į atskiras žodžių reikšmes.

Diskursas yra daugiau nei tai ir nagrinėja bendras reikšmes, kurias kalba perteikia kontekste. „Kontekstas“ čia reiškia socialinį, kultūrinį, politinį ir istorinį diskurso foną, į kurį svarbu atsižvelgti, norint suprasti pagrindines kalba reiškiamas prasmes. Populiarus požiūris į diskursą yra toks, kad kalba vartojama tam tikrame socialiniame kontekste, todėl kalba tarnauja kaip priemonė, skatinanti tam tikrus socialinius pokyčius arba padedanti siekti tam tikro tikslo (Crosley ir Rautenbach, 2021). Diskursas gali būti suvokiamas ir kaip „diskusijos sinonimas“, čia diskurso analizei svarbūs ne tik tam tikras tekstas, bet ir jį kuriantys veikėjai (Telešienė, 2005), taigi šiame darbe diskursas ir yra nagrinėjamas kaip diskusijos sinonimas. Šiame darbe svarbu analizuojama, koks veikėjų (Šimonytės ir Nausėdos) požiūris į gerovės valstybę, kaip jie pristato savo požiūrį.

Diskurso analizė paprastai pradedama atidžiai skaitant ir perskaitant tekstus. Pakartotinis tekstų skaitymas leidžia analitikui pastebėti smulkias detales ir sisteminius duomenų modelius, kurie

gali išryškinti dėsningumus, kintamumą ir nuoseklumą (Albertin ir kt., 2016). Po šio etapo galima kurti hipotezes apie tai, kaip tam tikros kalbinės formos veikia tame kontekste. Nors diskurso analizė yra įtraukta į plačią konstruktyvistinę teorinę sistemą, taikomas analitinis metodas skirsis priklausomai nuo epistemologinio tyrimo konteksto.

Kaip teigia T. Palley (2020), gerovės valstybės diskursas yra analizuojamas vertinant vyriausybės ar Prezidento institucijos funkcionavimą, jų politines programas bei pagrindinius šių programų įgyvendinimo principus, politinės veikos pokyčius, viešojo administravimo reformas gerovės populizmo kontekste. Todėl šio tyrimo metu analizuojamos dabartinių valdančiųjų programos, kaip jos pristatomos žiniasklaidoje ir kaip jos vertinamos. Kaip šios programos pristatomos medijose, analizuoti svarbu, nes būtent čia išryškėja esminiai jų bruožai – tiek, kaip patys valdantieji juos pozicionuoja, kaip apie juos kalba, tiek kaip jie išryškėja, kaip priimami visuomenėje.

Šio tyrimo strategija pasirinkta pagal šiuos H. C. Schmit (2022) aprašytus įrankius:

Mazginis taškas yra pagrindinis žodis, struktūrizuojantis diskursą. Mazgas jungiasi ir padeda nustatyti, kaip galima suprasti kitus diskurso žodžius. Dažnai mazgas yra sąvoka, reiškinys ar įvykis, aplink kurį norima kurti diskurso analizę. Šiuo atveju mazgo taškas yra sąvoka „gerovės valstybė“.

Ekvivalentiškumo grandinė yra reikšmių grandinės, atsirandančios diskurse, kai tam tikri žodžiai ir sąvokos yra susieti aplink mazginį tašką.

Antagonizmas yra skirtingų diskursų konflikto terminas. Kai du ar daugiau diskursų prieštarauja vienas kitam ir turi skirtingą požiūrį į pasaulį, atsiranda priešprieša.

Hegemonija reiškia antagonizmo ištirpimą, kai vienas diskursas tampa dominuojančiu mąstymo ir kalbėjimo apie pasaulį būdu (Schmidt, 2022).

Šaltinių atranka vykdyta pagal šiuos raktinius žodžius: gerovės valstybė, gerovės valstybės kūrimas, kova su socialine nelygybe, skurdo įveika, saugumas, sienos apsauga, gynyba, skaidrumas, tvarumas, pasitikėjimas, teisingumas, socialinis teisingumas, klimato kaita, aplinkosauga, mokestinio neteisingumo mažinimas, socialiai pažeidžiamos gyventojų grupės, socialinės atskirties mažinimas, inovatyvi ekonomika, įtraukus ugdytas, viešųjų paslaugų prieinamumas, darbo užmokestis, kompensacijos. Analizei atrinkti tik valdančiųjų programos bei išsamiausiai problemą atskleidžiantys straipsniai, dažniausiai tai BNS informacija, filosofų, apžvalgininkų vertinimai ir refleksijos apie šalies vadovų pozicionuojamas gerovės valstybės idėjas, tokias, kaip antai:

- ūkio ir mokesčių politikos reforma, skirta kovai su socialine nelygybe ir atskirtimi;
- Lietuvos saugumo užtikrinimas;
- Lietuvos energetinės nepriklausomybės užtikrinimas;
- teisingos valstybės, kurioje kiekvienas gali gyventi oriai ir savarankiškai, sukūrimas;

- žalios ir švarios aplinkos kūrimas, visus valstybinius sprendimus vertinant aplinkosaugos ir klimato kaitos aspektais;
- ūkio transformavimas, diegiant inovacijas;
- nuoseklesnis pasinaudojimas gyventojų intelektualiniu potencialu ir mokslo pasiekimais;
- pensijų įstatymo patobulinimas;
- vienkartinės išmokos Covid-19 padariniams mažinti;
- saugumo stiprinimas didinant gynybą ir sienos apsaugą;
- skurdo rizikos panaikinimas ligos ir nedarbo atveju;
- investavimas į švietimą ir sveikatos apsaugą.

Tyrimo **tikslas** – išanalizuoti ir palyginti gerovės valstybę LR prezidento Gitano Nausėdos požiūriu ir LR premjerės Ingridos Šimonytės požiūriu.

Tyrimo **uždaviniai**:

1. Išanalizuoti, kaip šiandieniniai LR vadovai supranta gerovės valstybę.
2. Ištirti, kuo skiriasi Prezidento ir Premjerės gerovės valstybės kūrimo kryptys.

Tyrimo **metodai**:

1. Pasirinktų pranešimų žiniasklaidoje analizė.
2. Dokumentų analizė.

3.2. Gerovės valstybė Lietuvos Respublikos Prezidento Gitano Nausėdos požiūriu

Analizuojant Prezidento ir Premjerės gerovės valstybės diskursą, mazginis taškas – tai sąvoka „gerovės valstybė“. Ekvivalentiškumo grandinę sudaro šie terminai:

- atskirties mažinimas,
- saugumas,
- inovatyvi ekonomika,
- pasitikėjimas,
- įtrauktis.

Prezidento, šalies vadovo, vaidmuo, kuriant gerovės valstybę, yra glaudžiai susijęs su specifine, tik tai konkrečiai šaliai būdinga politine kultūra, moraliniu pavyzdžiu ir diskurso formavimu. „Esminiais veiksniais, lemiančiais veiksmingą prezidento gerovės valstybės kūrimo procese, laikytina viešoji nuomonė jo atžvilgiu, jo asmeninė filosofija, aiški komunikacija, ryšiai su politinėmis partijomis“ (Guogis ir Rakšnys, 2021). Pavyzdžiui, XX a. trečiajame dešimtmetyje JAV

prezidentas Ruzveltas, priėmęs „Naujojo kurso“ įstatymus, sukūrė Amerikos gerovės valstybę (Garland, 2016).

Prezidentas, reprezentuodamas savo valstybę turi aiškiai iškomunikuoti savo poziciją, nes nuo jo inicijuotų pokyčių, nuo jo išsakytų pasiūlymų priklauso gerovės valstybė. „Prezidentas ne tik deklaruoja gerovės valstybę, bet ir siūlo konkrečius sprendimus, kaip tobulinti mokestinę aplinką šalyje, gerinti socialinės apsaugos sąlygas, pritaikant aplinką neįgaliesiems, prisidedant prie lygių galimybių“ (Guogis ir Rakšnys, 2021).

Kaip pabrėžia filosofas K. Girnius (2020), Gitanas Nausėda – tai pats pirmasis Lietuvos prezidentas, kuris gerovės valstybės sukūrimo uždavinį iškėlė kaip patį svarbiausią savo prezidentavimo tikslą. Tai vadinama ambicingu planu, tai ne tik ekonominė ir mokesčių politika, kuri nukreipta šalinti socialinę nelygybę, skurdą, socialinę atskirtį. Į šį ambicingą planą įeina ir teisingumo klausimai, ir ekologinė pažanga, ir inovacijos, ir ypatingas dėmesys švietimui. Prezidentas G. Nausėda šiuo užmoju taip pat siekia ir garantuoti šalies saugumą bei energetinę autonomiją, įsitraukti į aktyvų užsienio politikos vykdymą. Prezidentas akcentuoja žmogaus orumą ir savarankiškumą kaip pagrindines gerovės sudedamąsias dalis.

Prezidentas nusakė pagrindinius gerovės valstybės kūrimo uždavinius. Tai mokesčių sistemos reformavimas ir socialinio neteisingumo mažinimas. Vienas esminių prezidento siūlymų buvo sumažinti mokestinį neteisingumą. Šio pasiūlymo esmė – „aukštos kitos nei iš darbo santykių pajamos neturėtų būti apmokestinamos gerokai mažesniu GPM tarifu, kaip tai yra *de facto* šiuo metu (nes tai suformuoja mokestinį arbitražą ir neteisingumą“ (Guogis, 2021).

Prezidentas pareikalavo visų socialinio draudimo pensijų papildomo indeksavimo 2020 ir 2021 metams. Socialinio draudimo pensijų įstatymo pataisa buvo priimta Seime 2019 m. rudenį. Bendradarbiaujant kartu su Vyriausybe ir valdančiąja koalicija, 2020 m. biudžetui buvo sutarta dėl poreikio šalpos bazės ir mažų pensijų iki 100 proc. MVPD didinimui. (Guogis, 2021). Gerovės valstybės sukūrimas, anot Prezidento, „priklauso ne tik nuo valdančiųjų, bet ir nuo kiekvieno Lietuvos žmogaus, nes valstybė kiekvienu atskirai pasirūpinti nesugebės“ (LRT informacija, 2022). Taigi Prezidentas pripažįsta valstybės ribotumą ir iškelia kiekvieno žmogaus indėlio, jo solidarizavimosi su valstybe svarbą.

Solidarumo svarbą Prezidentas Gitanas Nausėda pabrėžia ir kalbant apie nacionalinį šalies saugumą. Prezidentas, kalbėdamas apie „laikino solidarumo įnašo įstatymo projektą, kuriuo siūloma nukreipti dalį netikėto bankų pelno karinio mobilumo ir karinės transporto infrastruktūros projektams finansuoti“ (LRT informacija, 2023-03-10). Sako, kad „susidarius netipinėms situacijoms, lemiančioms tam tikruose sektoriuose išskirtinai didelius, dėl išorinių aplinkybių atsiradusius pelnus, solidarumas su valstybe tampa natūraliu veiksmu“ (LRT informacija, 2023-03-10).

Prezidento Gitano Nausėdos manymu, gerovės valstybę reikia kurti trimis kryptimis – stiprinti saugumą, mažinti socialinę atskirtį ir kurti inovatyvią ekonomiką (žr. 1 pav).

1 pav. Gerovės valstybė pagal prezidentą Gitaną Nausėdą

Praėjus 2020 m. seimo rinkimams, Prezidentas pristatė savo gerovės valstybės viziją, teigdamas, kad „iš valdančiųjų tikisi ne popierinių, o realių reformų“. G. Nausėda teigė, kad „privalu duoti atskirtį nelygybei, socialinei atskirčiai ir visuomenės supriešinimui, užtikrinti kokybiškas, visiems prieinamas viešąsias paslaugas <...> gerovės valstybė turi būti stipri, teisinga, žalia ir inovatyvi Europos Sąjungos valstybė“ (LRT informacija, 2020). Prezidentas akcentavo sklandžios kasdieninės valstybės institucijų veiklos ir bendradarbiavimo užtikrinimą, šalies energetinio nepriklausomumo didinimą, dėmesio kultūros puoselėjimui skyrimą G. Nausėda taip pat teigė, kad imtis aktyvios užsienio politikos, siekiant euroatlantinės integracijos ir demokratinių vertybių sklaidos kaimyninėse šalyse (LRT informacija, 2020).

G. Nausėda akcentavo matantis švietimo sistemos problemas, nes ji neatitinka kiekvieno vaiko ugdymo poreikių, daug ką lemia, kur vaikas gyvena ir kokia jų tėvų socialinė padėtis. Todėl Prezidentas sieksias „kad savo ilgalaikį įsipareigojimą ateinančiai kartai partijos įtvirtintų nacionaliniu susitarimu <...>, kad Lietuva po dešimtmečio pagal moksleivių rezultatus patektų tarp 20 geriausių valstybių pasaulyje“ (LRT informacija, 2020). Tokie Prezidento gerovės valstybės kūrimo planai vertinami kaip nerealistiški: „Nerealistiška manyti, kad po dešimtmečio pagal moksleivių rezultatus Lietuva patektų tarp 20 geriausių valstybių pasaulyje. Šito siekia beveik visos pasaulio šalys, o Lietuva tiek atsilikusi, konkurentai tiek pažengę, kad pageidautinas šuolis neįmanomas (Girnius, 2020).

Prezidentas teigia, kad Lietuvoje būtina modernizuoti viešąsias paslaugas, o ypač – sveikatos apsaugos paslaugas. Taip pat minėjo, jog „ypač svarbu mažinti turtinę nelygybę šalyje, nes žemiau skurdo ribos šiuo metu gyvena kas penktas šalies gyventojas – 600 tūkstančių žmonių“ (LRT informacija, 2020). Pagirtinas Prezidento noras, kad šalies regionuose vidutinis darbo užmokestis pasiektų ne mažiau 85 proc. sostinės regiono lygio. Bet tokios lygybės nėra pasiekusi nė viena šalis, ypač iš tokios prastos starto pozicijos kaip Lietuva“ (Girnius, 2020). Taigi Prezidento Gitano Nausėdos dalis gerovės valstybės idėjų yra sunkiai įgyvendinamos ir vertintinos kaip nerealistiškos.

Prezidentas Gitanas Nausėda teigia, kad išlaidų didinimas gynybai ir sienos apsaugai, neapmokestinamojo pajamų dydžio kėlimas, spartesnis pensijų didinimas, minimalios algos augimas ir atlyginimų didinimas viešojo sektoriaus darbuotojams, intensyvesnis finansavimas moksliniams tyrimams – visa tai biudžete numatyti žingsniai kuriant gerovės valstybę. Taip bus išlaikomas suvaldomo dydžio fiskalinis deficitas (BNS informacija, 2021).

Prezidentas Gitanas Nausėda gerovės valstybės kūrimo tikslą pateikia kaip savo pagrindinę valdymo ir socialinių teisių įgyvendinimo viziją. „Bendrajai prasme jis pasisako už **bismarkinio korporatyvaus konservatyviojo kontinentinės Vakarų Europos (vokiškojo) modelio** kūrimą šalyje, kuris modelių tipologijoje pagal socialinius pasiekimus užima tarpinę padėtį tarp liberalaus marginalinio ir institucinio perskirstomojo modelių“ (Guogis ir Rakšnys, 2021, p. 128). Nors visapusiškai ir smulkmeniškai socialinės gerovės modelio prezidentas G. Nausėda ir nepateikia, visgi galima pastebėti tam tikrus žingsnius gerovės valstybės link ir „aiškiai matyti pastangos, rodančius tam tikrus gerovės valstybės fragmentus“ (Guogis ir Rakšnys, 2021, p. 128). Kita vertus, toks platus siekis ir užmojis sukurti gerovės valstybę Lietuvoje yra pirmasis, todėl ir nėra vientisumo, todėl ir jaučiamas fragmentiškumas.

Bismarko laikų modelis turi ypatingų bruožų, kurie iš esmės išliko stabilūs: jis apima darbuotojus ir jų šeimos narius, bet neapima valstybės tarnautojų ir savarankiškai dirbančių asmenų. Ji finansuojama iš įnašų. Pervedimo išmokų dydis priklauso nuo darbo užmokesčio dydžio. Paslaugos

ir išmokos natūra finansuojamos iš įmokų ir mokesčių, tačiau jas teikia trečiosios šalys. Juos organizuoja darbdaviai ir darbuotojai (Schmid, 2022).

Pagal šį modelį didžiausias dėmesys kuriant gerovės valstybę skiriamas socialinei apsaugai, akcentuojama socialinė parama ir priežiūra: kompensacijos iš mokestinių pajamų už specialiąsias paslaugas valstybės teikiamos paslaugos. Pagrindinis tikslas – panaikinti skurdo riziką ligos ar nedarbo atveju. Būdingi bruožai: socialinės apsaugos sistemų aprėptis visiems asmenims, ribota valstybės, intervencija, įmonės ir fiziniai asmenys yra patys atsakingi už gerovę, valstybė garantuoja piliečiams saugumą, pastebima sistemų konvergencijos tendencija (Leesch, Streltsky, Mootz Ch., 2006).

3.3. Gerovės valstybė Lietuvos Respublikos Premjerės Ingridos Šimonytės požiūriu

Kaip jau buvo minėta, analizuojant Prezidento ir Premjerės gerovės valstybės diskursą, mazginis taškas – tai sąvoka „gerovės valstybė“. Gerovės valstybė didele dalimi priklauso nuo pagrindinių šalies vadovų. Jeigu Prezidento vaidmuo labiau susijęs su moraliniu pavyzdžiu, politinės kultūros formavimu, tai Premjerės vaidmuo, kuriant gerovės valstybę, yra praktinis problemų sprendimas.

I. Šimonytė, dar 2019 m. pabaigoje kalbėdama apie gerovę, mini „kuro, naudojamo žemės ūkyje“ lengvatą, „valstybės deficito suspaudimą“, dėmesį švietimui, sveikatos apsaugai, socialinei apsaugai, patiriančiųjų atskirtį įgalinimą ne mokant jiems daugiau išmokų, bet suteikiant daugiau galimybių būti visaverčiais visuomenės nariais (LRT informacija, 2019). Premjerė tvirtai teigia, kad Lietuva jau yra gerovės valstybė, nes „daugeliui pasaulio šalių Lietuva yra tokia gerovės valstybė, apie kurią jos gali tik pasvajoti“, todėl „lietuviai vystomajame bendradarbiavime turi imtis lyderystės“: politikai, formuodami savo darbotvarkę, paprastai turi du veikimo būdus: tenkinti visuomenės interesų paklausą arba formuoti pasiūlą. Pasiūlos formavimas, pasak I. Šimonytės, neabejotinai yra lyderių atsakomybė. Taip pat nereikia žiūrėti į valstybę kaip į „trečiąjį asmenį“. I. Šimonytės teigimu, būtina suprasti, kad į Lietuvą pasaulio kontekste reikėtų žiūrėti kaip į elito valstybę, lemiančią pažangą (ELTA informacija, 2020). Negana to, premjerė tvirtina, kad Lietuva pasaulio šalių akyse yra elitas, nes čia yra „tam tikri principai, schemas, finansai, institucijos, galimybės verslui“ (ELTA informacija, 2020).

Premjerė, kalbėdama apie gerovės valstybę, akcentuoja pasitikėjimą: „Man asmeniškai svarbiausias rodiklis yra tas, kuris kalba apie žmonių pasitikėjimą kitais žmonėmis“ (Irytas, 2020). Anot I. Šimonytės, ne nuo BVP priklauso gerovė (pvz., Skandinavijos šalyse laikoma, kad gerovė yra

pasiekta, kai BVP yra arba viršija 50 proc.), o nuo tai, kaip valstybė pasitiki žmonėmis. Tačiau pasitikėjimas būtų įmanomas tik tokiu atveju, jei visi žmonės būtų sąžiningi. Realiai žmonės pasitiki tik artimaisiais. Iš tiesų „išėitinė pozicija yra ta, kad žmonės nesąžiningi“ (Nikolenkienė, 2019).

Viena iš gerovės valstybės sudedamųjų dalių yra atskirties mažinimas. Prezidentas teigia, jog „norint mažinti gyventojų atskirtį pirmiausia reikia didinti pensijas“ (LRT informacija 2022-12-30). Jis siūlo priemonę, kaip tai galima padaryti: „maisto kainas mažinti trumpinant tiekimo grandines“. Tuo tarpu premjerė Ingrida Šimonytė sako, kad „dėl to dirbama, tačiau vien ši priemonė kainų nesumažins“ (LRT informacija 2022-12-30).

Lietuvos Respublikos Premjerė teigia, kad jokių prieštaravimų tarp jos ir Prezidento supratimo, kas tai gerovės valstybė nėra: „niekada nebuvo konceptualaus ginčo dėl gerovės valstybės įgyvendinimo, nes, anot galimai būsimos premjerės, tai „nėra užvadavimo klausimas, o turinio klausimas“ (BNS ir tv3.lt informacija, 2020). K. Girnius (2020) pastebėjo, kad premjerė Ingrida Šimonytė palaiko daugumą prezidento G. Nausėdos planų, pavyzdžiui, pasisako už tai, kad būtinos gausesnės investicijos į švietimo bei sveikatos apsaugos sektorius, pasisako už tai, kad reikia „ženkliai didinti mokytojų, mokslininkų ir gydytojų atlyginimus, skirti daugiau pinigų mokslo tyrimams ir jų vaisių diegimui į ūkį“ (Girnius, 2020). Taip pat I. Šimonytė mano, jog „veiksmingai regiono politikai irgi reikės daugiau lėšų, jau nekalbant apie pastangas mažinti skurdą ir socialinę atskirtį“ (Girnius, 2020).

Kaip ir Prezidentas, taip ir Premjerė kalba apie solidarumą, tačiau jį gretina su jau minėtu pasitikėjimu: „Demokratijų solidarumas ir tarpusavio pasitikėjimas yra mūsų, euroatlantinės šeimos narių, stiprybė“ (BNS informacija, 2023-02-19). Turint omeny tai, kad Premjerė kur kas dažniau vartoja žodį „pasitikėjimas“, o ne „solidarumas“, galima teigti, jog „pasitikėjimas“ ima hegemoniją. Pasitikėjimą įtraukti kaip gerovės valstybės dedamąją yra utopiška pozicija. Jeigu egzistuotų toks pasitikėjimas, kokį supranta premjerė, būtų pavykę sukurti komunizmą, kurio koncepcija iš esmės nebuvo blogis, tačiau reikalas tas, kad tai – utopija.

Taip pat Ingridos Šimonytės diskurse galima pastebėti žmogaus savybių, bruožų minėjimą. Tai rodo orientaciją į žmogų (skirtingai nuo Prezidento, kuris orientuojasi į visą valstybę). Pavyzdžiui, Premjerė mini kantrybę: „<...> šiuo metu ypač svarbi strateginė kantrybė remiant Ukrainą“ (Savaitė, 2023). Taip pat I. Šimonytė sako, jog reikalinga itin aiškus įvairių institucijų darbuotojų komunikavimo būdas: „Aš sakyčiau, kad būtų geriausia, jeigu tos institucijos ne tiek skųstųsi, kaip niekas jų neprižiūri, bet kartą pasakytų tiesiai šviesiai, kad valstybės tarnybos reforma yra seniai pribrendęs reikalas <...>“ (BNS informacija, 2022-10-20). I. Šimonytė mini pastebi subjektyvų užsienio reikalų ministro požiūrį į šauktinių reformą: „Kažkokie ministro matymai <...>“ (ELTA informacija, 2023-01-12).

Nors Premjerė Ingrida Šimonytė, skirtingai nei Prezidentas Gitanas Nausėda neakcentavo saugumo (tuo pačiu ir laisvės), tačiau Rusijos karo su Ukraina akivaizdoje Premjerė apie laisvę prabilo kaip apie pamatinę vertybę: „Laisvė yra pamatinė vertybė. Tai akivaizdžiai liudija narsi mūsų brolių ir seserų kova Ukrainoje, kur jau antrus metus tebesitęsia žiauri Rusijos nusikaltėlių vykdoma agresija“ (Šilobritas, 2023). Laisvė kaip vertybė Ingridos Šimonytės gerovės valstybėje turi hegemoniją.

Taigi Ingridos Šimonytės supratimu, gerovės valstybė talpina pasitikėjimą, stiprias viešąsias paslaugas, įtrauktį, atskirties mažinimą (BNS ir tv3.lt informacija, 2020) (žr. 2 pav.).

1 pav. Gerovės valstybė pagal premjerę Ingridą Šimonytę

Lyginant su Prezidento gerovės valstybės dedamosiomis (saugumas, socialinės atskirties mažėjimas, inovatyvi ekonomika), Premjerės gerovės valstybės modelyje nebelieka saugumo (tiesa, ji karo Ukrainoje akivaizdoje vartoja žodį „laisvė“ kaip pamatinę vertybę) ir hegemoniją ima laikyti pasitikėjimas, nebelieka inovatyvios ekonomikos ir ima dominuoti įtrauktis. Kaip jau buvo minėta, pasitikėjimo koncepcija yra utopija. Vertinant įtrauktį ir inovatyvią ekonomiką, antagonizmo, t.y., priešpriešos nėra.

3.4. Diskusija: ar Lietuva buvo/yra gerovės valstybė?

Gerovė, gerovės valstybė pačių piliečių yra suprantama subjektyviai. Kas vieniems yra gerovė, kitiems nėra. Gerovės Lietuvoje pasigenda emigravę žmonės ir tris priežastis, kodėl nė už ką nenorėtų grįžti: „Pirma, mažos algos. Antra, visi sukčiauja. Trečia, labai dideli mokesčiai“ (Petronis, 2020).

Bene pagrindinė problema Lietuvoje yra ta, kad nors visuomenė sensta, tačiau pernelyg mažai dėmesio skiriama pagyvenusiems žmonėms. Vis dar galima pastebėti amžistines nuostatas ir diskriminacijos dėl amžiaus apraiškas; egzistuoja vyresnio amžiaus žmonių gerovės problemų nematomumas; stokojama kompleksinės vyresnio amžiaus žmonių užimtumo politikos; Lietuvoje prastai panaudojamas vyresnio amžiaus savanorių judėjimo potencialas; stokojama specializuotų priemonių bei tikslinės politikos, skatinančios vyresnio amžiaus žmones ilgiau išlikti darbo rinkoje; trūksta ilgalaikių paslaugų vyresnio amžiaus žmonėms (Aidukaitė ir kt., 2022).

Gana kategoriškai apie tai, ar Lietuva yra/bus gerovės valstybė, pasisako A. Petronis (2020), kuris teigia, kad Lietuva nėra ir negali būti gerovės valstybė, nes egzistuoja didelė problema – vengimas mokėti mokesčius: „Gerovės valstybė – ar socialistinė, ar socialdemokratinė, ar krikdemiška, ar distributinė, ar dar kokia <...> iš principo turėtų siekti, kad turtingesni gyventojai padėtų (ar būtų priversti padėti) tiems, kurie materialinės gerovės užsitikrinti negali dėl ligų, socialinės aplinkos, globaliame pasaulyje nebereikalingos profesijos ar kitų priežasčių. Tačiau šalis, kurioje sąžiningieji susimoka už sukčius – ir neturtinguosius, ir turtinguosius – nėra gerovės valstybė“ (Petronis, 2020). Be to, kaip pabrėžė A. Petronis (2020), netolygiai apmokestinamos skirtingos veiklos ir dabartiniai šalies valdantieji tai skatina, pavyzdžiui, nebeliko mokestinių lengvatų daugiavaikėms šeimoms, tačiau stambieji žemdirbiai tebegauna mokestines lengvatas. Arba, pavyzdžiui skirtingai apmokestinamos veiklos pagal darbo sutartį ir verslo liudijimą. Tokios mintys yra diskutuotinos, nes skirtingų veiklų pobūdis ir forma skiriasi savo sudėtingumu, rizikomis ir pan.

Filosofas K. Girnius (2020) teigia, kad per mažai skiriama dėmesio vargingesnių piliečių gerovei: „Palyginus su kitomis Baltijos šalimis, Lietuva yra begėdiškai abejinga savo vargingesnių piliečių gerovei. Nors per pastaruosius metus padidėjo pensijos, vaikų pinigai, minimalus mėnesinis atlyginimas, taigi esama realios pažangos, padėtis dar liūdna“ (Girnius, 2020). Naujausias tyrimas, kurio metu buvo siekiama „teoriškai ir empiriškai ištirti, kaip politikų, praktikų ir individų lygmeniu konstruojama vyresnio amžiaus žmonių gerovės politika šiuolaikinėje visuomenėje, įvertinti esamą vyresnio amžiaus žmonių gerovės būklę ir pasiūlyti inovatyvius gerovės stebėsenos rodiklius“ (Aidukaitė ir kt., 2022) parodė, kad Lietuvoje (kaip ir Latvijoje ar Estijoje), vyrauja neoliberalus požiūris į socialinę politiką, t. y. valstybė padeda tik minimaliai.

Kaip rašo A. Petronis (2020), Lietuvoje didelė problema yra šešėlinė ekonomika ir pateikia tokius duomenis: „pavyzdžiui, 2019 metų duomenimis, apie ketvirtadalį stipriųjų gėrimų ir apie penktadalį cigarečių rinkos sudarė nelegali prekyba. Linzo Johaneso Keplerio universiteto profesoriaus Friedricho Schneiderio skaičiavimais, kuriais remiasi Europos Komisija ir Pasaulio bankas, 2018 m. šešėlis sudarė 14,9 proc. viso Lietuvos bendrojo vidaus produkto (pagal senesnę skaičiavimo metodą – 22,96 proc.)“ (Petronis, 2020). Taip pat pateikiamas gluminantis skaičius: „kilus ekonominėms problemoms, kas antras Lietuvos gyventojas – net 53 proc. – svarstytų dirbti šešėlyje“ (Petronis, 2020), šis autorius mano, kad gerovės Lietuvoje padaugėtų, jeigu čia rastųsi sąžiningesnė kultūra, jeigu sąžiningai būtų deklaruojamos pajamos (dirbant pagal individualios veiklos pažymėjimą arba verslo liudijimą) ir sąžiningai mokami mokesčiai.

N. Makovskaja ir L. Okunevičiūtė Neverauskienė (2020) atliko socialinės gerovės tyrimą visos ES mastu. Šis tyrimas prognozuoja, kad smarkiai sulėtės ekonominis vystymasis, gali iškilti ir stagnacijos grėsmė, kuri „itin susijusi su socialine atskirtimi bei didėjančia gyventojų poliarizacija“ (Makovska ir Okunevičiūtė Neverauskienė, 2020). Minėtas tyrimas rodo, kad didžiausia socialinė gerovė pasiekta Vakarų Europos šalyse – Čekijoje, Danijoje, Nyderlanduose, o blogiausiai socialinė gerovė vertinama Pietų Europos valstybėse – tai Ispanija ir Graikija. Pastarojoje šalyje didesnioji dalis gyventojai gyvena ant skurdo ribos ir jaučia socialinę atskirtį. Graikijos gyventojai yra priklausomi nuo pašalpų ir kitų socialinių išmokų (Makovska ir Okunevičiūtė Neverauskienė, 2020).

Kaip matyti, Lietuva nepatenka nei tarp geriausių, nei tarp blogiausių socialinės gerovės rezultatų. Situacija pagerėjo dar prieš dešimtmetį – nuo 2013 m., kai buvo atliktas panašus tyrimas (Servetkienė, 2013). Tąsyk buvo apskaičiuoti atskirų gyvenimo kokybės sričių indeksai ir pagal juos suranguotos ES šalys. Minėto tyrimo rezultatai parodė, kad Lietuva pagal daugelį gyvenimo kokybės sričių buvo žemiausiose pozicijose. Esminės, gyventojams reikšmingiausios gyvenimo kokybės sritys – sveikata ir fizinė būklė, materialinė gerovė, dvasinė savijauta, gyventojų raida, saugumas (fizinis, socialinis, teisinis) – Lietuvoje pasižymėjo ypatingu atsilikimu ir daugelis šių sričių rodiklių yra vieni žemiausių tarp ES šalių. Kaip pozityviausios sritys pažymėtinos: aplinkos kokybė, visuomenės švietimas ir mokslas, lygių galimybių užtikrinimas (Servetkienė, 2013).

Nors šiuo metu Lietuvos situacija nėra bloga, tačiau, kaip parodė N. Makovskajos ir L. Okunevičiūtės Neverauskienės (2020) atliktas tyrimas, Lietuvos gyventojai savo socialinį aprūpinimą vertina blogiausiai Europoje, jų pasitenkinimo vidurkis tesiekia 44 proc. Kita vertus, toks Lietuvos gyventojų nepasitenkinimas esama padėtimi rodo pokyčių poreikį – tai galima vertinti kaip teigiamą dalyką.

Vyresnio amžiaus žmonių finansinį stabilumą bei orumą užtikrina valstybė, tačiau nemaža dalis tenka ir šeimai bei rinkai, o tai lemia santykinai mažos pensijos, taigi būtina skurdo prevencija, kai tuo tarpu Šiaurės šalių socialinės politikos tikslas yra žmogaus nepriklausomybė ir orumas.

Familializmas (pasiklojimas šeimos pagalba) ir/ar privati rinka neužtikrina pakankamai pagyvenusių žmonių gerovės. Būtina plėsti valstybės vaidmenį užtikrinant vyresnio amžiaus žmonių finansinį stabilumą bei jų įgalinimą. Taip pat tyrimas parodė, kad yra didelis poreikis vyresnio amžiaus žmonių įsivertinimui (Aidukaitė ir kt., 2022).

K. Girnius (2020) skeptiškai vertina valdančiųjų užmojus mažinti mokesčius: „<...> svajoti, kad mažinant mokesčius, bus didinamos viešosios paslaugos, bet tai liks svajonių ir saviapgaulės lygyje <...>, socialinė atskirtis ir skurdas yra tvarūs, padėtis beveik nepakito per 20 metų“ (Girnius, 2020). Reikia pastebėti, kad šiomis dienomis verslo sektorius imasi įvairių socialinių akcijų ir jas įvardija kaip socialinį atsakingumą, pavyzdžiui, „nemokama kava senjorams“. Ar tai nėra tik bandymas sekti mada ir tam tikra reklama?

Lietuvoje įžvelgiamas nemenkas potencialas tapti gerovės valstybe dėl palankių globalizacijos sąlygų, nes mūsų šalies gyventojai turi aukštą išsilavinimo lygį, tačiau susiduriama su pagrindine problema emigracija ir protų nutekėjimu. Taip netenkama didelės dalies dirbančiojo amžiaus asmenų (Makovskaja ir Okunevičiūtės Neverauskienė, 2020). Būtent todėl kuriant gerovės valstybę yra svarbu, kad žmonės pasitikėtų valstybe, tikėtų deklaruojamomis vertybėmis, kurios ne „popierinės“, ne pliuralistinės, ne deklaratyvios, o realiai įgyvendinamos. Kiekvienas žmogus, suprasdamas, kaip ir kuo konkrečiai gali prisidėti prie gerovės valstybės kūrimo, matydamas realius pokyčius teigiama linkme, jausdamas, kad jis yra naudingas savo šaliai ir gali save realizuoti, bus pilietiškai aktyvus.

Šiuo metu yra pateikti 4 hipotetiniai Lietuvos raidos scenarijai (STRATA, 2022):

1. „Puikaus naujojo pasaulio“ scenarijus išsipildytų tuomet, jeigu geopolitinė situacija priverstų Lietuvą būtų priversta ypač didelį dėmesį skirti nacionaliniam saugumui ir šalies stabilumui, nors dėl to ir būtų suvaržyta demokratija. Šio scenarijaus atveju būtų įvykdytas mokslo bei technologijų proveržis etikos normų sąskaita.
2. „Šiaurinės žvaigždės“ scenarijaus atveju „klesti atstovaujamosios demokratijos institucijos, tiesioginės demokratijos formos, užtikrintas teisės viršenybės principo laikymasis bei švietimo, mokslo, technologijų ir inovacijų proveržis“ (STRATA, 2022, p. 4). „Šiaurės žvaigždės“ esmė – pusiausvyra „tarp technologijų ir gamtos, tarp sprendimų priėmėjų ir visuomenės, tarp individualizmo ir bendruomeniškumo“ (STRATA, 2022, p.4).
3. „Kapanojimosi“ scenarijaus atveju būtų daroma nedidelė pažanga visose srityse, ekonomika mažais žingsniais eitų į priekį, verslai ir gyventojai gautų tik vidutines pajamas, o demokratija Lietuvoje būtų tik imituojama (STRATA, 2022).
4. „Amžinojo įšalo“ scenarijaus atveju vardan *de jure* išlikimo, būtų *de facto* suvaržytas Lietuvos valstybingumas. O tam, kad būtų pasiektas bent jau šio toks stabilumas, būtų varžoma visuomenė (STRATA, 2022).

Kaip matyti, visi šie ateities scenarijai, visos vizijos – tai kompromisai, kuomet tikslai įgyvendinami ką nors paaukojant, pirmojo scenarijaus atveju – demokratiją. Taigi bet kuriuo atveju, gerovė yra sąlygina, reliatyvi. Galiausiai galima sakyti, kad vadinamoji gerovė dėl savo netobulumo, dėl jau minėtų kompromisų nėra galima. Gerovė gyvena tik idėjų pasaulyje, kaip pasakytų Platonas. Taigi diskusiją galima baigti filosofiškai: gerovė, kaip ir tobulybė, neegzistuoja, bet jos siekti reikėtų.

Apibendrintai galima teigti, kad Prezidentas Gitanas Nausėda buvo pirmasis valstybės vadovas, kuris gerovės valstybės kūrimo tikslą iškelė kaip svarbiausią tikslą. Prezidento Gitano Nausėdos manymu, gerovės valstybę reikia kurti trimis kryptimis – stiprinti saugumą, mažinti socialinę atskirtį ir kurti inovatyvią ekonomiką. Bendraja prasme jis pasisako už bismarkinio korporatyvaus konservatyviojo kontinentinės Vakarų Europos (vokiškojo) modelio kūrimą šalyje, kuris modelių tipologijoje pagal socialinius pasiekimus užima tarpinę padėtį tarp liberalaus marginalinio ir institucinio perskirstomojo modelių. Premjerė, kalbėdama apie gerovės valstybę, akcentuoja pasitikėjimą, kurį visgi reikėtų laikyti utopine koncepcija. Ingridos Šimonytės tvirtinimu, gerovės valstybė talpina pasitikėjimą, stiprias viešąsias paslaugas, įtrauktis, atskirties mažinimą. Lyginant su Prezidento gerovės valstybės dedamosiomis (saugumas, socialinės atskirties mažėjimas, inovatyvi ekonomika), Premjerės gerovės valstybės modelyje nebelieka saugumo ir atsiranda pasitikėjimas, nebelieka inovatyvios ekonomikos ir atsiranda įtrauktis. Dabartinių valdančiųjų planai vertinami kaip nerealistiški, utopiniai. Nors Lietuvoje galima išvelgti didelį potencialą tapti gerovės valstybe dėl palankių globalizacijos sąlygų: mūsų šalyje gyventojai pakankamai išsilavinę, tačiau susiduriama su pagrindine problema emigracija ir protų nutekėjimu, taip pat visuomenė sensta, atsiranda daugiau paramos gavėjų, negu mokesčių mokėtojų. Lietuvoje vyresnio amžiaus žmonių finansinį stabilumą bei orumą užtikrina valstybė, tačiau nemaža dalis tenka ir šeimai bei rinkai, o tai lemia santykinai mažos pensijos, taigi būtina skurdo prevencija, kai tuo tarpu Šiaurės šalių socialinės politikos tikslas yra žmogaus nepriklausomybė ir orumas.

IŠVADOS

1. Socialinė santvarka yra istoriškai susiformavusios idėjos, įsitikinimai ir elgesio bei jausmų modeliai, kuriuos kiekviena kultūra išvystė kaip žmogaus elgesio ir grupinės veiklos valdymo gaires. Tai teisėta tvarka, žmonių sugyvenimas bendruomenėse ir visuomenėse, reguliuojamas socialinių normų ir institucijų. Socialinė santvarka priklauso nuo socialinės politikos. Kapitalizmas ir socializmas yra dvi skirtingos socialinės, ekonominės bei galiausiai politinės sistemos, kurias sujungia viso pasaulio valstybės, tačiau nėra griežtai socialistinių ar griežtai kapitalistinių valstybių.
2. Kiekviena egzistuojanti socialinė santvarka gali būti laikoma galima socialinės gerovės tarp individų ar jų grupių skirstytoja. Gerovės valstybę reikėtų suprasti kaip pusiausvyrą tarp ekonominio efektyvumo ir socialinio teisingumo. Gerovė priklauso nuo daugelio rodiklių: sveikatos, gyvenimo trukmės, laisvės, santarvės, politinio stabilumo, gyvenamosios aplinkos, švietimo, gamybos ir BVP, korupcijos lygio, socialinės paramos, patekimo į darbo rinką, skurdo prevencijos, socialinės sanglaudos, santykių tarp kartų. Šis sąrašas nėra baigtinis. Yra trys bendrosios gerovės valstybės sampratos: pirmoji gerovės valstybę apibūdina kaip gerovę vargšams, antroji – kaip socialinį draudimą, socialines teises ir socialines paslaugas, trečioji – kaip ekonomikos valdymą ir „ekonomikos vyriausybės“ vaidmenį kiekvienoje gerovės valstybėje.
3. Gerovės valstybės yra įvairios, sudėtingos ir sunkiai apibrėžiamos. Nėra paprastos teorijos, kuri aiškiai išreikštų, ką jos daro, nėra paprastos vizijos, kuri aiškiai atspindėtų, kam jos skirtos. Gerovės valstybė yra žala ribojanti ir problemas sprendžianti priemonė, o ne kieno nors idealūs socialiniai santykiai. Gerovės valstybės terminas yra opus, nes tokios sistemos kritikai teigia, jog valdžia per daug kišasi į piliečių gyvenimą ir gerovę. Gerovės valstybė patiria krizę ir dėl to, kad senstant visuomenei daugėja paramos gavėjų ir mažėja mokesčių mokėtojų, gerovės valstybės kūrėjai taip pat klaidingai universalizuoja lygybę, pavyzdžiui, neatsižvelgia į lytį, kyla „teisingos“ ir „klaidingos“ santvarkos interpretacijos.
4. Prezidentas Gitanas Nausėda buvo pirmasis valstybės vadovas, kuris gerovės valstybės kūrimo tikslą iškėlė kaip svarbiausią tikslą. Prezidento Gitano Nausėdos manymu, gerovės valstybę reikia kurti trimis kryptimis – stiprinti saugumą, mažinti socialinę atskirtį ir kurti inovatyvią ekonomiką. Bendraja prasme jis pasisako už bismarkinio korporatyvaus konservatyviojo kontinentinės Vakarų Europos (vokiškojo) modelio kūrimą šalyje, kuris modelių tipologijoje pagal socialinius pasiekimus užima tarpinę padėtį tarp liberalaus marginalinio ir institucinio perskirstomojo modelių.

5. Premjerė Ingrida Šimonytė, kalbėdama apie gerovės valstybę, akcentuoja pasitikėjimą, kuri visgi reikėtų laikyti utopine koncepcija. Ingridos Šimonytės tvirtinimu, gerovės valstybė talpina pasitikėjimą, stiprias viešąsias paslaugas, įtrauktis, atskirties mažinimą. Lyginant su Prezidento gerovės valstybės dedamosiomis (saugumas, socialinės atskirties mažėjimas, inovatyvi ekonomika), Premjerės gerovės valstybės modelyje nebelieka saugumo ir atsiranda pasitikėjimas, nebelieka inovatyvios ekonomikos ir atsiranda įtrauktis.
6. Nors Lietuvoje galima išvelgti didelį potencialą tapti gerovės valstybe dėl palankių globalizacijos sąlygų: mūsų šalyje gyventojai pakankamai išsilavinę, tačiau susiduriama su pagrindine problema emigracija ir protų nutekėjimu, taip pat visuomenė sensta, atsiranda daugiau paramos gavėjų, negu mokesčių mokėtojų. Lietuvoje vyresnio amžiaus žmonių finansinį stabilumą bei orumą užtikrina valstybė, tačiau nemaža dalis tenka ir šeimai bei rinkai, o tai lemia santykinai mažos pensijos, taigi būtina skurdo prevencija, kai tuo tarpu Šiaurės šalių socialinės politikos tikslas yra žmogaus nepriklausomybė ir orumas.

LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

MOKSLINĖ LITERATŪRA:

1. Abels H. (2018). Soziale Ordnung oder: Wie ist Gesellschaft möglich? Einführung in die Soziologie pp 59–118. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-658-22472-1_4
2. Aidukaitė J., Blažienė I., Gaižauskaitė I., Mikulionienė S. (2022). Kaip sustiprinti vyresnio amžiaus žmonių gerovę Lietuvoje: valstybės, visuomenės, darbo rinkos ir šeimos vaidmuo. Viešosios politikos pasiūlymai. Vilnius: Lietuvos socialinių mokslų centras. DOI:10.13140/RG.2.2.33657.34401
3. Aidukaitė J., Bogdanova N., Guogis A. (2012). Gerovės valstybės kūrimas Lietuvoje: mitas ar realybė? Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centras.
4. Albertin C., P., Vázquez A. A., Dorado, A.D. (2016). How do I do Discourse Analysis? Teaching Discourse Analysis to novice researchers through a study of intimate partner gender violence among migrant women, *Qualitative Social Work.*, 15(3), pp. 363-379
5. Aravacik E. D. (2018). Public Economics and Finance. DOI: 10.5772/intechopen.82372
6. Bottini F. (2013). Prancūzijos gerovės valstybės sampratos ištakos. *Jurisprudencija. Tomas 20. Nr. 2.* <https://doi.org/10.13165/JUR-13-20-2-15>
7. Crosley J., Rautenbach E. (2021). What (Exactly) Is Discourse Analysis? A Plain-Language Explanation & Definition (With Examples). <https://gradcoach.com/discourse-analysis-101/>
8. Dalingwater L., Costantini I., Champroux N. (2019). Wellbeing: Political Discourse and Policy in the Anglosphere. Introduction. *Political Economy*, Nr. 62. <https://doi.org/10.4000/interventionseconomiques.6492>
9. Delve Ho, L., Limpaecher A. (2021). What is Discourse Analysis? Essential Guide to Coding Qualitative Data. <https://delvetool.com/blog/discourseanalysis>
10. Demirović A. (2018), Sozialismus und Zurechenbarkeit. <https://www.rosalux.de/publikation/id/39217/sozialismus-und-zurechenbarkeit>
11. Donogue M. (2013). Welfare and Cohesion Contested: a Critical Discourse Analysis of New Labour's Reform Programme. *British Politics* 8(1):79-100. DOI:10.1057/bp.2012.23
12. Dunn K., Neumann I., (2016). Undertaking Discourse Analysis for Social Research. Ann Arbor: University of Michigan Press.
13. Eichler A. (2014). Zum Deutungswandel im konservativen Wohlfahrtsstaat - Eine wissenspolitologische und wissenssoziologische Analyse der Diskurse um die Legalisierung der ausländischen Pflegekräfte in Österreich. urn:nbn:de:hbz:385-8638. DOI: <https://doi.org/10.25353/ubtr-xxxx-55fe-ad69>

14. Esping-Andersen G. (1999). *Social Foundations of Postindustrial Economies*. New York: Oxford University Press.
15. Fischer S., Wilkes R. (2021). *Disentangling Socialism, Communism, and the Welfare State*. *Divided We Fall*, August 20. <https://dividedwefall.org/socialism-in-the-us/>
16. Fraser D. (2002). *The Evolution of the British Welfare State*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
17. Funk L., Jockem S. (2017). *Sozialpolitik und Wohlfahrtsstaat*. In: Mause K., Müller C., Schubert K. *Politik und Wirtschaft*. Springer Reference Sozialwissenschaften. Springer, Wiesbaden. https://doi.org/10.1007/978-3-658-06476-1_12-1
18. Gamble A. (2016). *Can the Welfare State Survive?* Cambridge, Malden: Polity Press.
19. Garland D. (2014). *The Welfare State: A Fundamental Dimension of Modern Government*. *European Journal of Sociology / Archives Européennes de Sociologie / Europäisches Archiv für Soziologie*. Vol. 55, No. 3, *Critical Studies* (2014), pp. 327-364. <https://www.jstor.org/stable/24467524>
20. Garland D. (2016). *What is the welfare state?* Oxford academic. Published: March. <https://doi.org/10.1093/actrade/9780199672660.003.0001>
21. Gečienė Janulionė I. (2018). *Migracija ir gerovės valstybė: gerovės valstybės ir migracijos režimų sąsajos su migracijos srutais*. *Filosofija. Sociologija*. T. 29. Nr. 4, p. 298–305. <https://www.lituanistika.lt/content/79051>
22. Girkontaitė A. (2018). *Struktūros ir veikėjo santykis diskurso analizėje*. *Sociologija Mintis ir veiksmai* 42(1):45-72. DOI:10.15388/SocMintVei.2018.12167
23. Grimshaw A. D. (2003). *Genres, Registers, and Contexts of Discourse*. *Pragmatics*. 5(1), 1–32. <https://doi.org/10.1075/prag.5.1.03gun>
24. Gudžinskas L. (2012). *Pokomunistinių valstybių ir jų gerovės režimų transformacija: Baltijos šalių lyginamoji analizė*. Daktaro disertacija. *Socialiniai mokslai, politikos mokslai* (02 S). Vilnius.
25. Guogis A. (2021). *Prezidentas Gitanas Nausėda ir gerovės valstybė*. <https://www.lrt.lt/naujienos/pozicija/679/1431362/arvydas-guogis-prezidentas-gitanas-nauseda-ir-geroves-valstybe>
26. Guogis A., Rakšnys V.M. (2021). *Prezidento vaidmuo gerovės valstybės kūrimo procesuose: Lietuvos respublikos Prezidento G. Nausėdos atvejis*. *Tiltai*. Nr. 1, p. 121 - 131. DOI: 10.15181/tbb.v86i1.2263
27. Guogis A., Svirbutaitė-Krutkienė G. (2021). *Gerovės valstybės sampratos ir matavimų problemos: The problems of the notion of welfare state and its measurements*. *Social Work: Experience And Methods*, 1(25). <https://doi.org/10.7220/2029-5820.25.1.1>

28. Hacker B. (2011). Wettbewerbsfaktor Wohlfahrtsstaat: eine Annäherung an das vorherrschende Europäische Sozialmodell. https://www.nomos-elibrary.de/10.5771/0720-5120-2011-1-63.pdf?download_full_pdf=1
29. Hürtgen S. (2022). Gesellschaftliche Arbeit und soziale Demokratie: Der alltagspolitische Diskurs zu »Systemrelevanz« als Auseinandersetzung um eine sozialökologische Politik der Arbeit. PROKLA. Zeitschrift für Kritische Sozialwissenschaft, 52(206), 97–115. <https://doi.org/10.32387/prokla.v52i206.1981>
30. Hechter M. (2018). Norms in the Evolution of Social Order. Social Research: An International Quarterly Johns Hopkins University Press Volume 85, Number 1, pp. 23-51. 10.1353/sor.2018.00030.1353/sor.2018.0003
31. Jakobs H. J. (2022). Das Monopol im 21. Jahrhundert. 28. September. https://www.penguinrandomhouse.de/leseprobe/Das-Monopol-im-21-Jahrhundert/leseprobe_9783421048981.pdf
32. Kacevičius R. (2012). Gerovės valstybės kūrimas Lietuvoje: mitas ar realybė? Politologija. 67(3), 242-247. <https://doi.org/10.15388/Polit.2012.3.916>
33. Kalanta M. (2012). Kapitalizmo įvairovės prieiga: diskurso vaidmuo aiškinant koordinavimo procesą. Kultūra ir visuomenė. Socialinių tyrimų žurnalas. Nr. 3 (2). p. 29 - 50.
34. Kenton W., Walters T., Velasquez V. (2022). Understanding the Welfare State and Its History. investopedia, updated April 7. <https://www.investopedia.com/terms/w/welfare-state.asp>
35. Kühn M. (2016). Europäische Wohlfahrtsstaaten-Eingebettet zwischen Staat, Markt und Familie. Inaugural-Dissertation zur Erlangung des Doktorgrades. Universität Eichstätt-Ingolstadt.
36. Kurawa S. S. (2012). Social Order in Sociology: Its Reality and Elusiveness. Sociology Mind. Vol.2 No.1, January. DOI: 10.4236/sm.2012.21004
37. Kwon H. J. (1995). The 'Welfare State' in Korea: The Politics of Legitimation. University of Oxford. https://ora.ox.ac.uk/objects/uuid:0122ba8d-c67d-43c2-a735-a9a5b73349f6/download_file?file_format=application%2Fpdf&safe_filename=601848731.pdf&type_of_work=Thesis
38. Lane J.E. (2001). Viešasis sektorius: Sąvokos, modeliai, požiūriai, Vilnius: Margi raštai.
39. Laumenckaitė E. (2001). Ekonomika, etika ir vertybės. http://www.elibrary.lt/resursai/DB/LB/LB_pinigu_studijos/Pinigu_studijos_2001_02_03.pdf
40. Laumenskaitė E. (2001). Ekonomika, etika ir vertybės. Ekonomikos teorija ir praktika. Nr. 2. p. 34 - 51. http://www.elibrary.lt/resursai/DB/LB/LB_pinigu_studijos/Pinigu_studijos_2001_02_03.pdf
41. Lazutka R. (2022). Gerovės valstybė. <https://www.vle.lt/straipsnis/geroves-valstybe/>

42. Leesch C., Streltsky O, Mootz Ch. (2006). Der europäische Wohlfahrtsstaat. http://www.mzes.uni-mannheim.de/users/rothenbacher/lehre_SS2006/Referat_Wohlfahrtsstaat.pdf
43. Lietuva 2050: valstybės ateities scenarijai. STRATA (2022). https://lrv.lt/uploads/main/documents/files/Lietuva%202050%20scenarijai_pilnas%20dokumentas.pdf
44. Luhmann N. (1981). Wie ist soziale Ordnung möglich. Gesellschaftsstruktur und Semantik.
45. Luhmann N. (2022). Tyrimų kryptys. <https://www.vle.lt/straipsnis/niklas-luhmann/>
46. Luo A. (2022). Critical Discourse Analysis | Definition, Guide & Examples. <https://www.scribbr.com/methodology/discourse-analysis/>
47. Makovskaja N., Okunevičiūtė Neverauskienė L. (2020). Socialinė gerovė ekonomikos pokyčių kontekste. Ekonomika ir vadyba, vasario 12 d. DOI: <https://doi.org/10.3846/vvf.2020.023>
48. Marten C., Scheuregger D. (2007). Reziprozität und Wohlfahrtsstaat: Analysepotential und sozialpolitische Relevanz. Published by: Verlag Barbara Budrich <https://doi.org/10.2307/j.ctvdf00qf>
49. Merlouz M. (2019). Entfaltet der belarussische »sozial orientierte Staat« eine demokratiehemmende Wirkung? Aus Belarus-Analysen Nr. 43 vom 27.06.2019, S. 2–7
50. Merton R. K. (2022). Science and the Social Order. <https://www.cambridge.org/core/journals/philosophy-of-science/article/abs/science-and-the-social-order/A972726648E8CCC5784898BED7CE0F24>
51. Maurer A. (1999). Herrschaft und soziale Ordnung. In Herrschaft und soziale Ordnung. VS Verlag für Sozialwissenschaften
52. Mavrozacharakis E., Tzagkarakis S. I. (2018). The welfare state as a basic component of the modern democratic state structure. <https://mpira.ub.uni-muenchen.de/86639/>
53. Mažuolienė J. (2020). Moterų antreprenerystės formavimasis lyčių lygybės politikos kontekste. Viešoji politika ir administravimas. T 19, Nr. 1, p. 139 - 149. DOI: <https://doi.org/10.5755/j01.ppa.19.1.25126>
54. Menz G. (2017). 3 Varieties of Capitalism and the Next Steps Beyond. Oxford Academic, November 2017, p. 66 - 99. <https://doi.org/10.1093/oso/9780199579983.003.0003>
55. Monopolinis kapitalizmas. Prieiga internetu: <https://www.definebusinessterms.com/lt/monopolinis-kapitalizmas/>
56. Moore K. W. (2001). Western European Studies: Society. International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences. <https://doi.org/10.1016/B0-08-043076-7/03250-2>

57. Münch R. (1982). *Theorie des Handelns.: Zur Rekonstruktion der Beiträge von Talcott Parsons, Emile Durkheim und Max Weber.* Suhrkamp.
58. Nonhoff M. (2008). Die ökonomische Bedrohung politischer Selbstbestimmung. Zum Verhältnis von Demokratie und Wohlfahrtsstaat. *Bedrohungen der Demokratie* pp. 287–308. DOI: 10.1007/978-3-531-91156-4_17
59. Norkus Z. (2008). *Kokia demokratija, koks kapitalizmas? pokomunistinė transformacija Lietuvoje lyginamosios istorinės sociologijos požiūriu.* Mokslinė monografija. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
60. Norkus Z. (2014). *Du nepriklausomybės dvidešimtmečiai: Kapitalizmas, klasės ir demokratija Pirmojoje ir Antrojoje Lietuvos Respublikoje lyginamosios istorinės sociologijos požiūriu.* Vilnius: Aukso žuvis.
61. Norkus Z. (2015). Kapitalizmo raidos Lietuvoje bruožai ir etapai (iki 1940 m.) postmarksistiniu požiūriu. *Lietuvos Istorijos Studijos.* Nr. 29. DOI:10.15388/LIS.2012.0.7440
62. Nullmeier F. (2012). *Normativer Vorrang der Demokratie vor dem Sozialstaat?.* Der Sozialstaat. Hrsg. von Michael Spieker. Baden-Baden: Nomos.
63. Palley T. (2020). Re-Theorizing the Welfare State and the Political Economy of Neoliberalism’s Campaign Against It. *Journal of Economic Issues*, Vol. 54 (3), p. 588–612. <https://doi.org/10.1080/00213624.2020.1778396>
64. Petronis A. (2020). Lietuvoje gerovės valstybės nebus. <https://www.bernardinai.lt/lietuvoje-geroves-valstybes-nebus/>
65. Rakauskienė O. G., Volodzkienė L. (2021). *Ekonominė nelygybė: normali ar perteklinė?* Vilnius: MRU.
66. Sakalauskaitė B. (2022). Socialinė sistema. <https://www.vle.lt/straipsnis/socialine-sistema/>
67. Schmid J. (2022). Die Soziale Frage: Der Weg zum Wohlfahrtsstaat. <https://www.boell.de/de/2022/03/02/die-soziale-frage-der-weg-zum-wohlfahrtsstaat>
68. Schmidt C. H. (2022). Diskursanalyse. www.laeremiddel.dk/viden-og-vaerktoejer/videnskabsteori/videnskabelige-metoder/diskursanalyse/
69. Schumpeter J. A. (1934). *The Theory of Economic Development: An Inquiry into Profits, Capital, Credit, Interest, and the Business Cycle.* New York: Routledge, 2017.
70. Schütz A. (2021) . Die diskursive Legitimierung von wohlfahrtsstaatlichem Wandel in Österreich. <https://unipub.uni-graz.at/obvugrhc/content/titleinfo/5923019/full.pdf>
71. Seeleib-Kaiser M. (2002). Globalisation, Political Discourse, and Welfare Systems in a Comparative Perspective: Germany, Japan, and the USA. *Czech Sociological Review.* Vol. 38, No. 6 (Winter 2002), pp. 749-769. <https://www.jstor.org/stable/41131873>

72. Servetkienė V. (2013). Gyvenimo kokybės daugiadimensis vertinimas, identifikuojant kritines sritis. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai. Ekonomika (04 S). Vilnius: MRU.
73. Staeheli L. (2001). Welfare State, Geography of. International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences. <https://doi.org/10.1016/B0-08-043076-7/02573-0>
74. Strazdas J., Černevičiūtė J., Jančoras Ž. (2014). Kūrybinio verslo valdymas: procesų tobulinimas. Mokslo monografija. https://www.academia.edu/9557574/K%C5%ABrybinio_verslo_valdymas_proces%C5%B3_tobulinimas_Lietuvi%C5%A1kai
75. Svirbutaitė-Krutkienė G. (2021). Konfucianizmo reikšmė formuojant gerovės valstybę: Rytų Azijos atvejis. Tiltai, nr. 2. P. 68 - 79. DOI: 10.15181/tbb.v87i2.2318
76. Taminskaitė G. (2019). Socialinės (gerovės) valstybės modelio raida ir įtaka socialinei apsaugai Prancūzijoje. Teisė. Vo. 111, p. 158 - 177. DOI: <https://doi.org/10.15388/Teise.2019.111.9>
77. Telešienė A. (2005). Kitiškiosios diskurso analizės metodologinių principų taikymas sociologiniuose tyrimuose. Filosofija. Sociologija, 5, 1-6.
78. Terkildsen M. D., Bura V., Vaeggemose U., Nissen N. K. (2020). The welfare state driving “me” and “we” medicine – a critical discourse analysis. New Genetics and Society. Critical Studies of Contemporary Biosciences Volume 39, Issue 4, pp. 404 - 423. <https://doi.org/10.1080/14636778.2020.1755635>
79. Tyler T. (2022). Understanding the Psychology of Social Order. The American Journal of Comparative Law, Volume 69, Issue 4, December 2021, Pages 748–776, <https://doi.org/10.1093/ajcl/avac001>. Published: 16 March 2022.
80. Weir M. (2001). Welfare State. International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences. <https://doi.org/10.1016/B0-08-043076-7/01094-9>
81. Welfare state. (2022). By The Editors of Encyclopaedia Britannica. Article History. <https://www.britannica.com/topic/welfare-state>
82. Venckienė E. (2013). Katalikų socialinė mintis tarpukario Lietuvoje: socialinės teisinės valstybės vaizdinys socializme. Jurisprudencija. Nr. 20 (2), p. 391 – 406
83. Visuotinė lietuvių enciklopedija. (2022). William Henry Beveridge. <https://www.vle.lt/straipsnis/william-henry-beveridge/>
84. Wodak R., Krzyżanowski M. (2008). Qualitative Discourse Analysis in the Social Sciences. <https://abdn.pure.elsevier.com/en/publications/qualitative-discourse-analysis-in-the-social-sciences>
85. Židonis Ž. (2008). Verslumo skatinimo politika Lietuvoje: produktyvi, neproduktyvi ir destruktivi antrenerystė. Viešoji politika ir administravimas. Nr. 26, p. 9 – 16.

ŠALTINIAI:

1. 2022 metų biudžetą pasirašęs G. Nausėda: gerovės valstybę reikia kurti trimis kryptimis. BNS informacija 2021-12-22
2. Frank L. K. (1944). What Is Social Order? American Journal of Sociology. Volume 49, Number 5. <https://doi.org/10.1086/219463>
3. Girnius K. (2020). Pakeliui į gerovės valstybę? delfi, 2020-11-2
4. Guogis A. (2020). Socialinės apsaugos ir pajamų apsaugos priemonės pasaulyje – kaip atsakas į koronaviruso krizę. lrytas.lt, 2020-09-30.
5. I. Šimonytė: pasaulio šalių sąrašė mes esame elitas. (2020). Elta informacija, 2020-02-27
6. I. Šimonytė: visa tai, kas mums sava ir ką mes branginame, Rusija mėgina išnaudoti savo naudai. (2023). Savaitė, 2023-02-20. <https://www.savaite.lt/pasaulis/14197-nyderlandu-premjeras-del-f-16-perdavimo-ukrainai-tai-bus-kitas-zingsnis-bet-daug-kas-dvejoja.html>
7. Konservatoriai po susitikimo su Nausėda: ginčų dėl gerovės valstybės nebus. BNS ir tv3.lt informacija, 2020-10-26
8. Marksas K. (1986). Ankstyvieji filosofijos raštai. Vilnius: Mintis.
9. Meringas F. (1921). K. Markso „Kapitalas“. Kaunas: Kooperacijos B-vės „Šviesos“ leidinys.
10. Nausėda apie siūlomą mokesčių bankams: solidarumas su valstybe tampa natūraliu veiksmu. (2023). LRT informacija, 2023-03-10
11. Nausėda pristatė gerovės valstybės viziją: iš naujos valdžios tikisi realių, o ne popierinių reformų. (2020). LRT informacija, 2020-10-28
12. Nausėda: negalime teigti, kad valstybė yra pajėgi pasirūpinti kiekvienu žmogumi, atsižvelgiant į jo poreikius. (2022). LRT informacija, 2022-12-30
13. Nausėda apie gerovės valstybę: norint mažinti gyventojų atskirtį, pirmiausia reikia didinti pensijas. (2022). LRT informacija, 2022-12-30
14. Nikolenkienė L. (2019). 03.07. Diskusijų popietė su Lietuvos Seimo nare Ingrida Šimonyte. <https://www.aidas.lt/lt/naujausios/23382-03-07-diskusiju-popiete-su-lietuvos-seimo-nare-ingrida-simonyte>
15. Palygino I. Šimonytę ir S. Skvernelį: kuriam geriau seksis vesti Vyriausybę ir kuris geriau sutars su G. Nausėda. (2020). Lrytas, 2020-11-17.
16. Šilobritas Ž. (2023). Šimonytė sveikina šalies žmones Kovo 11-osios proga: šios dienos vienybės dvasia iki dabar lydi Lietuvos žmones kuriant laisvą, turtingą ir modernią Lietuvą. <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/simonyte-sveikina-salies-zmones-kovo-11-osios-proga-sios-dienos-vienybes-dvasia-iki-dabar-lydi-lietuvos-zmones-kuriant-laisva-turtinga-ir-modernia-lietuva.d?id=92772385>

17. Šimonytė: daugeliui šalių Lietuva yra tokia gerovės valstybė, apie kokią jos gali tik pasvajoti. ELTA informacija, 2020-02-27
18. Šimonytė: mes nesusikalbame, kas yra gerovės valstybė. (2019). LRT informacija, 2019-10-03.
19. Šimonytė sako, kad ją glumina teisėjų, prokurorų nenoras turėti bendrą algų sistemą. (2022). BNS informacija, 2022-10-20.
20. Šimonytė sako, kad pristatyta šauktinių reforma nėra tai, ką jau būtų galima traktuoti kaip Vyriausybės poziciją. (2023). Elta informacija, 2023-01-12
21. Šimonytė: solidarumas ir pasitikėjimas - euroatlantinės šeimos narių stiprybė. (2023). BNS informacija, 2023-02-19

SANTRAUKA

Baigiamojo magistro darbo tema – „Gitano Nausėdos ir Ingridos Šimonytės gerovės valstybės diskursas“. Ši tema aktuali, nes Covid-19 pandemija privertė susimąstyti, pakisti vertybėms. Tai palietė ir gerovės valstybės diskursą. Pandemijos laikotarpiu buvo išmokama daug išmokų valstybės piliečiams, kurios privertė suvokti, jog einame prie lygaus atlyginimo už nelygų darbą. Ne tik dėl Covid-19 pandemijos, bet ir dėl globalizacijos, klimato kaitos ir technologijų pažangos sukeltų ekonominių perversmų kyla naujų socialinių klausimų, susijusių su gerove: su klimatu neutralia gerove, šeimos ir darbo suderinamumu ar kvalifikacija skaitmeniniame darbo pasaulyje, su pažeidžiamų visuomenės sluoksnių socialine apsauga, su valstybės saugumu. Tai taip pat yra pagrindas diskusijoms dėl naujų sąvokų, tokių kaip bazinė apsauga ar socialinės ir švietimo politikos susiejimas. Darbo tikslas – išanalizuoti Gitano Nausėdos ir Ingridos Šimonytės gerovės valstybės diskursą. Tikslui pasiekti, iškelti tokie uždaviniai: pristatyti pagrindinius teorinius konceptus, kurie reikalingi tinkamai išnagrinėti temai; išnagrinėti gerovės valstybės idėjas, operacionalizuoti jas tyrimui; surinkti duomenis, parengti metodologiją; straipsnių ir pranešimų spaudai atranka pagal raktinius žodžius pasitelkiama surasti prezidento Gitano Nausėdos ir premjerės Ingridos Šimonytės požiūrį į gerovės valstybę socialiniame kontekste; išanalizuoti Lietuvos Respublikos prezidento Gitano Nausėdos gerovės valstybės diskursą; išanalizuoti Lietuvos Respublikos premjerės Ingridos Šimonytės gerovės valstybės diskursą.

Socialinė santvarka yra istoriškai susiformavusios idėjos, įsitikinimai ir elgesio bei jausmų modeliai, kuriuos kiekviena kultūra išvystė kaip žmogaus elgesio ir grupinės veiklos valdymo gaires. Tai teisėta tvarka, žmonių sugyvenimas bendruomenėse ir visuomenėse, reguliuojamas socialinių normų ir institucijų. Socialinė santvarka priklauso nuo socialinės politikos. Kapitalizmas ir socializmas yra dvi skirtingos socialinės, ekonominės bei galiausiai politinės sistemos, kurias sujungia viso pasaulio valstybės, tačiau nėra griežtai socialistinių ar griežtai kapitalistinių valstybių, tad kapitalizmo ir socializmo priešinti nederėtų. Socializmas – tai kapitalistinės visuomenės pavadinimas, kuriuo vadinamos vidinės tendencijos, skirtos didžiosioms visuomenės vystymosi problemoms spręsti.

Kiekviena egzistuojanti socialinė santvarka gali būti laikoma galima socialinės gerovės tarp individų ar jų grupių skirstytoja. Gerovė – tai optimali asmens fizinė, materialinė, socialinė ir psichologinė būseną; tai, kas savyje tam tikra prasme įkūnija teigiamą prasmę. Gerovės valstybę reikėtų suprasti kaip pusiausvyrą tarp ekonominio efektyvumo ir socialinio teisingumo. Gerovė priklauso nuo daugelio rodiklių: sveikatos, gyvenimo trukmės, laisvės, santarvės, politinio stabilumo, gyvenamosios aplinkos, švietimo, gamybos ir BVP, korupcijos lygio, socialinės paramos, patekimo į darbo rinką, skurdo prevencijos, socialinės sanglaudos, santykių tarp kartų. Šis sąrašas nėra baigtinis. Yra trys bendrosios gerovės valstybės sampratos: pirmoji gerovės valstybę apibūdina kaip gerovę vargšams, antroji – kaip socialinį draudimą, socialines teises ir socialines paslaugas, trečioji – kaip ekonomikos valdymą ir „ekonomikos vyriausybės“ vaidmenį kiekvienoje gerovės valstybėje. Gerovės valstybės yra įvairios, sudėtingos ir sunkiai apibrėžiamos. Nėra paprastos teorijos, kuri aiškiai išreikštų, ką jos daro, nėra paprastos vizijos, kuri aiškiai atspindėtų, kam jos skirtos. Gerovės valstybė yra žala ribojanti ir problemas sprendžianti priemonė, o ne kieno nors idealūs socialiniai santykiai. Gerovės valstybės terminas yra opus, nes tokios sistemos kritikai teigia, jog valdžia per daug kišasi į piliečių gyvenimą ir gerovę. Gerovės valstybė patiria krizę ir dėl to, kad senstant visuomenei daugėja paramos gavėjų ir mažėja mokesčių mokėtojų, gerovės valstybės kūrėjai taip pat klaidingai universalizuoja lygybę, pavyzdžiui, neatsižvelgia į lytį, kyla „teisingos“ ir „klaidingos“ santvarkos interpretacijos.

Tirti diskurso analizę pasirinkta todėl, kad siekiama suprasti, ką Lietuvos Respublikos valdantieji sako apie gerovės valstybę, kaip jie supranta gerovės valstybę. Šiuo atveju tiriama Prezidento ir Premjerės kalba šalies internetinėje žiniasklaidoje. analizė – tai rašytinės ir sakytinės kalbos analizė, susijusi su socialiniu kontekstu ir susijusi su tuo, kaip įvairios kalbos rūšys kuria prasmę. Šiame darbe diskurso analizė pasitelkiama analizuojant, kaip gerovės valstybę supranta

dabartiniai aukščiausieji šalies vadovai, kaip jie pristato gerovės valstybės idėjas, kaip jie išreiškia požiūrį į Lietuvos, kaip gerovės valstybės kūrimą.

Atlikus tyrimą, paaiškėjo, kad Prezidentas Gitanas Nausėda buvo pirmasis valstybės vadovas, kuris gerovės valstybės kūrimo tikslą iškėlė kaip svarbiausią tikslą. Prezidento Gitano Nausėdos manymu, gerovės valstybę reikia kurti trimis kryptimis – stiprinti saugumą, mažinti socialinę atskirtį ir kurti inovatyvią ekonomiką. Premjerė, kalbėdama apie gerovės valstybę, akcentuoja pasitikėjimą, kurį visgi reikėtų laikyti utopine koncepcija. Ingridos Šimonytės tvirtinimu, gerovės valstybė talpina pasitikėjimą, stiprias viešąsias paslaugas, įtrauktis, atskirties mažinimą. Lyginant su Prezidento gerovės valstybės dedamosiomis (saugumas, socialinės atskirties mažėjimas, inovatyvi ekonomika), Premjerės gerovės valstybės modelyje nebelieka saugumo ir atsiranda pasitikėjimas, nebelieka inovatyvios ekonomikos ir atsiranda įtrauktis. Dabartinių valdančiųjų planai vertinami kaip nerealistiški, utopiniai. Nors Lietuvoje galima išvelgti didelį potencialą tapti gerovės valstybe dėl palankių globalizacijos sąlygų: mūsų šalyje gyventojai pakankamai išsilavinę, tačiau susiduriama su pagrindine problema emigracija ir protų nutekėjimu, taip pat visuomenė sensta, atsiranda daugiau paramos gavėjų, negu mokesčių mokėtojų. Lietuvoje vyresnio amžiaus žmonių finansinį stabilumą bei orumą užtikrina valstybė, tačiau nemaža dalis tenka ir šeimai bei rinkai, o tai lemia santykinai mažos pensijos, taigi būtina skurdo prevencija, kai tuo tarpu Šiaurės šalių socialinės politikos tikslas yra žmogaus nepriklausomybė ir orumas.

SUMMARY

The topic of the final master's thesis is "The Welfare State Discourse of Gitanas Nausėda and Ingrida Šimonytė". This topic is topical because the Covid-19 pandemic made us think and re-evaluate our values. This has also affected the discourse of the welfare state. During the pandemic, there were a lot of benefits paid out to the citizens of the state, which made them realize that we were moving towards equal pay for unequal work. Not only the Covid-19 pandemic, but also the economic upheavals brought about by globalization, climate change, and technological advances are raising new social issues related to well-being: climate-neutral well-being, family-work balance or skills in the digital world of work, social protection for the vulnerable, and national security. It is also the basis for discussions on new concepts such as basic protection or linking social and education policies. This paper aims to analyze the welfare state discourse of Gitanas Nausėda and Ingrid Šimonytė. To achieve this goal, the following tasks were set: to present the main theoretical concepts necessary for a proper analysis of the topic; to analyze the ideas of the welfare state, to operationalize them for the research; to collect data, to develop the methodology; selection of articles and press releases based on keywords used to find the attitude of President Gitanas Nausėda and Prime Minister Ingrid Šimonytė towards the welfare state in the social context; to analyze the discourse of the welfare state of the President of the Republic of Lithuania, Gitanas Nausėda; to analyze the discourse of the welfare state of the Prime Minister of the Republic of Lithuania Ingrid Šimonytė.

Social order is the historically developed ideas, beliefs, and patterns of behavior and feelings that each culture has developed to guide human behavior and group activities. It is the legitimate order, the coexistence of people in communities and societies, regulated by social norms and institutions. Social order depends on social policy. Capitalism and socialism are two different social, economic, and ultimately political systems that are united by countries all over the world, but there are no strictly socialist or strictly capitalist countries, so it is not appropriate to confront capitalism and socialism. Socialism is the name given to capitalist societies, which is the name given to internal tendencies designed to solve the major problems of social development.

Every existing social order can be seen as a potential distributor of social wealth between individuals or groups. Well-being is the optimal physical, material, social, and psychological state of a person; that which embodies in some way a positive meaning. The welfare state should be understood as a balance between economic efficiency and social justice. Well-being depends on several indicators: health, life expectancy, freedom, harmony, political stability, living environment, education, production, GDP, level of corruption, social support, access to the labor market, poverty prevention, social cohesion, and intergenerational relations. This list is not exhaustive. There are three general concepts of the welfare state: the first defines the welfare state as welfare for the poor, the second as social insurance, social rights, and social services, and the third as economic governance and the role of an "economic government" in each welfare state. Welfare states are diverse, complex, and difficult to define. There is no simple theory that clearly articulates what they do, no simple vision that reflects what they are for. The welfare state is a harm-limiting and problem-solving tool, not someone's ideal social relationship. The term welfare state is a sensitive one because critics of such a system argue that the government interferes too much in the lives and well-being of citizens. The welfare state is also in crisis because of the increasing number of beneficiaries and the decreasing number of taxpayers in an aging society, and because the welfare state's creators also wrongly universalize equality, for example by ignoring gender, leading to "right" and "wrong" interpretations of the system.

The discourse analysis was chosen because the aim is to understand what the rulers of the Republic of Lithuania are saying about the welfare state and how they understand the welfare state. In this case, the study focuses on the speech of the President and the Prime Minister in the country's online media. An analysis is an analysis of written and spoken language about the social context and how different types of language create meaning. In this paper, discourse analysis is used to analyze how the welfare state is understood by the current top leaders of the country, how they present the

ideas of the welfare state, and how they express their views on the creation of Lithuania as a welfare state.

The research revealed that President Gitanas Nausėda was the first head of state to put the goal of building a welfare state at the top of his agenda. President Nausėda believes that the welfare state needs to be built along three axes: strengthening security, reducing social exclusion, and creating an innovative economy. The Prime Minister's emphasis on the welfare state is on trust, which should, however, be considered a utopian concept. According to Ingrid Šimonytė, the welfare state is about trust, strong public services, inclusion, and reducing exclusion. Compared to the President's welfare state components (security, reduction of social exclusion, innovative economy), in the Prime Minister's welfare state model, there is no more security and trust, no more innovative economy and inclusion. The plans of the current rulers are seen as unrealistic and utopian. Although Lithuania has great potential to become a welfare state due to the favorable conditions of globalization: its population is sufficiently educated, but the main problem is emigration and brain drain, and the population is aging, with more beneficiaries than taxpayers. In Lithuania, the financial stability and dignity of the elderly are ensured by the state, but a significant share is also borne by the family and the market, due to relatively low pensions, which makes poverty prevention necessary, whereas in the Nordic countries, the goal of social policy is the independence and dignity of the individual.